





Cumhuriyetin İlk Sabahı Kitabının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of the Book Cumhuriyetin İlk Sabahı in Terms of the Values Included in the Social Studies Curriculum

Sayfa | 540

Ceren UTKUGÜN , Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, cerendemirdelen@hotmail.com

Kevser ERDOĞAN YAPICI , Yüksek Lisans Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, kwsrerdgn@gmail.com

Şaban ORTAK , Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, sortak@aku.edu.tr

Geliş tarihi - Received: 20 Ocak 2024
Kabul tarihi - Accepted: 14 Şubat 2025
Yayın tarihi - Published: 28 Nisan 2025



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.

Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.

Araştırma Makalesi / Research Paper

Öz. *Cumhuriyetin İlk Sabahı* adlı kitap, Millî Mücadele yılları ve Cumhuriyetin kuruluş hikayesini bir şerbetçi çocuğun gözünden etkileyici bir şekilde ele almaktadır. Kitap, tarihsel derinlik sunmasının yanı sıra, öğrencilerin yaşlarına uygun bir bakış açısı barındırmasıyla değerler eğitimi açısından da önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabını Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (2024) yer alan değerler çerçevesinde incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Şermin Yaşar ve İlber Ortaylı tarafından yazılan, 120 sayfa ve 6 bölümden oluşan, 2023 yılında Kronik Kitap tarafından yayınlanan Cumhuriyetin İlk Sabahı isimli kitap araştırmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi kullanılmış, elde edilen veriler kitap içeriğinden yapılan doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur. Araştırma sonucunda; *Cumhuriyet'in İlk Sabahı* kitabında en çok vatanseverlik, çalışkanlık ve sorumluluk değerlerine yer verildiği, sevgi, yardımseverlik ve duyarlılık gibi değerlerin de ön plana çıktığı belirlenmiştir. Kitabın, Milli Mücadele dönemi ve Cumhuriyetin kuruluş sürecine uygun bir içerik sunarak çocuklara hem milli hem de evrensel değerler kazandırma açısından önemli bir katkı sağladığı tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi kapsamında *Cumhuriyet'in İlk Sabahı* gibi edebi eserlerin kullanımının teşvik edilmesi, öğrencilerin değerleri özümseyebilmeleri için yaratıcı etkinliklerin planlanması ve öğretmenlere bu eserlerin etkili kullanımına yönelik atölye çalışmalarının düzenlenmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Değerler eğitimi, Çocuk edebiyatı.

Abstract. The book *Cumhuriyetin İlk Sabahı* presents the story of the National Struggle and the founding of the Republic from the perspective of a sherbet seller child in a compelling manner. In addition to offering historical depth, the book stands out as a significant resource for values education, with an approach suitable for students' age levels. The aim of this study is to examine the book *Cumhuriyetin İlk Sabahı* within the framework of the values included in the 2024 Social Studies Curriculum. The study utilized document analysis, one of the qualitative research methods. The data source of the research is the book *Cumhuriyetin İlk Sabahı*, written by Şermin Yaşar and İlber Ortaylı, consisting of 120 pages and six chapters, and published by Kronik Kitap in 2023. Content analysis was employed for data analysis, and the findings were presented with direct excerpts from the book's content. As a result of the study, it was determined that the book *Cumhuriyetin İlk Sabahı* predominantly emphasizes the values of patriotism, diligence, and responsibility, while also highlighting values such as love, helpfulness, and sensitivity. The book was found to significantly contribute to imparting both national and universal values to children by presenting content aligned with the National Struggle and the founding of the Republic. Based on the findings, it is recommended to encourage the use of literary works like *Cumhuriyetin İlk Sabahı* in values education within social studies lessons, plan creative activities to help students internalize the values in these works, and organize workshops for teachers on effectively integrating such works into their teaching.

Keywords: The book *Cumhuriyetin İlk Sabahı*, Social Studies Curriculum, Values education, Children's literature.

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(1), 540-576.

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Extended Abstract

Introduction. Conveying historical facts at a level comprehensible to children holds great significance. In this context, children's novels play an important role. These novels not only narrate real or plausible events while incorporating historical truths but also go beyond merely providing information, offering meaningful messages in terms of values (Alptekin & Alptekin, 2023). Safran and Ata (1998) suggested reading historical novels as one of the historical environment activities that can be conducted outside of school to support history education provided in schools. They emphasized that historical novels contribute to young people acquiring societal values, developing a sense of national historical consciousness, and learning history in an enjoyable way during their extracurricular time. Books intended for use in values education must meet certain criteria. O'Sullivan (2004) categorized such books into four groups: those containing moral dilemmas, those with depth that transcends literary levels, those featuring realistic characters appropriate to students' age and interests, and those incorporating both male and female main characters from diverse cultures. Aligned with the criterion of including realistic characters suitable for students' age and interests, the book *Cumhuriyetin İlk Sabahı* presents the story of the National Struggle and the founding of the Republic through the eyes of a sherbet seller child in a compelling way. The book stands out by offering historical depth while providing a perspective appropriate for students' age levels. In this context, the purpose of this research is to examine the book within the framework of the values included in the 2024 Social Studies Curriculum.

Method. In this study, document analysis, a qualitative research method, was used to identify the values present in the book *Cumhuriyetin İlk Sabahı* written by Şermin Yaşar and İlber Ortaylı. The book, *Cumhuriyetin İlk Sabahı*, written by Şermin Yaşar and İlber Ortaylı, consists of 120 pages and 6 chapters and was published by Kronik Kitap in 2023. The research data were obtained using the document analysis method. Content analysis was employed to analyze the research data. In this study, the book *Cumhuriyetin İlk Sabahı* was carefully read by the authors in line with the research purpose. During the analysis process, coding was carried out according to the values present in the text. The identified codes and categories were presented to experts for their opinions. Sections where there were disagreements between the field experts and researchers regarding the data analysis were re-evaluated, and consensus was reached, concluding the data analysis. The data were presented systematically and clearly with direct quotes from the book content.

Results. It has been found that *Cumhuriyetin İlk Sabahı* emphasizes the values included in the Social Studies Curriculum. The value most frequently associated is patriotism (f:32), which aligns with the book's focus on the National Struggle and the founding of the Republic. The values of diligence (f:26) and responsibility (f:25) reflect the perseverance and sense of responsibility demonstrated by people during the challenging conditions of the period. The values of love (f:18) and freedom (f:17) highlight the importance of the themes explored in the book from both an individual and societal perspective, while the values of helpfulness (f:15) and sensitivity (f:14) emphasize social solidarity and empathy. The values with fewer associations are modesty (f:11), patience (f:10), respect (f:9), honesty (f:7), and compassion (f:7), as well as family unity (f:6). Friendship (f:5), thrift (f:5), cleanliness (f:4), privacy (f:2), aesthetics (f:1), healthy living (f:1), and justice (f:1) were associated with fewer instances. In the

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



book, which contains 216 different associations with the values listed in the Social Studies Curriculum, it can be stated that values such as patriotism, diligence, responsibility, love, helpfulness, and sensitivity are prioritized in line with the National Struggle and the founding process of the Republic. In this respect, the book has been found to have a rich content that not only instills national values in children but also imparts universal values.

Discussion and Conclusion. In the study, the book *Cumhuriyet'in İlk Sabahı* by Şermin Yaşar and İlber Ortaylı was examined in terms of the values outlined in the Social Studies Curriculum (2024), which include justice, family integrity, diligence, friendship, sensitivity, honesty, aesthetics, privacy, compassion, modesty, freedom, patience, healthy living, respect, love, responsibility, thrift, cleanliness, patriotism, and helpfulness. As a result of the study, it was found that the book reflects all of these values except for the value of healthy living. The value most frequently associated with the book is patriotism (f:32), which aligns with the book's focus on the War of Independence and the founding of the Republic. The values of diligence (f:26) and responsibility (f:25) are frequently associated with the determination and awareness demonstrated by people during the difficult conditions of the period. The values of love (f:18) and freedom (f:17) emphasize the importance of the themes discussed from both individual and societal perspectives, while helpfulness (f:15) and sensitivity (f:14) highlight the focus on social solidarity and empathy. The values of modesty (f:11), patience (f:10), respect (f:9), honesty (f:7), compassion (f:7), friendship (f:5), family integrity (f:6), thrift (f:5), cleanliness (f:4), privacy (f:2), aesthetics (f:1), healthy living (f:1), and justice (f:1) are discussed to a lesser extent. The prioritization of values such as patriotism, diligence, responsibility, love, helpfulness, and sensitivity in the book suggests that it offers content in line with the War of Independence and the founding of the Republic, making an important contribution to instilling both national and universal values in children. The study concluded that *Cumhuriyet'in İlk Sabahı* is a book that can be used in values education within social studies lessons. Research findings in the literature support this conclusion regarding the use of literary works in values education during the teaching and learning process.



Giriş

Türk eğitim sisteminin önemli amaçlarından biri değerler ile bütünleşmiş davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bu yüzden eğitim sistemi, her bir üyesine ahlaki değerlere uygun kararlar alma ve bunları davranış haline getirme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket etmektedir (Calp ve Calp, 2019). Değerler, hayatla doğrudan ilişkili olmaları ve insanın insanca yaşama çabasına katkı sağlamaları nedeniyle her çağda eğitimin hem konusu hem de amacı olmuştur. Bir değer oluşup yerleşmesinde, toplumun o değeri kabullenmesi ve onaylaması büyük önem taşımaktadır. Değerler, toplumun ortak malıdır ve ancak toplumu oluşturan insanların büyük çoğunluğu tarafından benimsenip kullanıldığında sürdürülebilir (Eker ve Yıldırım, 2017). Değerler sonradan öğrenilen ve içselleştirilen kavramlardır. Değerlerin öğretilmesinde aile, çevre, okul, medya vb. unsurlar etkili olmaktadır (Tulumcu, 2015). Değerlerin korunması ve kalıcılığının sağlanmasında eğitim ve okullar büyük bir rol oynamaktadır. Okullarda verilen değerler eğitimi sayesinde, öğrencilerin millî ve evrensel değerleri hayatlarının bir parçası haline getirmesi mümkündür (Hökelekli ve Gündüz, 2007; Güven, 2014). Bu doğrultuda, öğrencilerin kullandıkları ders kitapları, okuma kitapları gibi materyallerin değerler eğitimi açısından nitelikli olması büyük önem taşımaktadır. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kullanılacak araçlardan biri, öğretim programlarının uygulanmasında en sık başvurulan materyallerden olan ders kitaplarıdır (Kılıç ve Seven, 2006). Ders kitaplarının yanı sıra, edebî eserlerin de öğrencilere değerleri kazandırmada önemli ve özel bir rol oynadığı açıktır (Seçgin ve Kaplan, 2020). Edebî eserler, bireysel ve toplumsal değerleri barındıran zengin birer kaynak olarak, insanlara iyiye, güzele ve doğruya yönelmeleri için ahlaki muhakeme yapabilecekleri örnek olaylar ve mesajlar sunmaktadır. Bu eserler hem bireysel değerlerin kökleşmesine hem de toplumsal ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesine katkı sağlamaktadır (Karatay, 2011). Edebî eserler, ders kitaplarına kıyasla her öğrencinin kendi bakış açısıyla çıkarımlarda bulunmasına ve değerlere kendi perspektifinden anlam yüklemesine olanak tanıyan bir esneklik sunmaktadır. Bu durum, ilgili değeri anlamada öğrencilere önemli bir destek sağlamaktadır (Seçgin ve Kaplan, 2020).

Çocuk edebiyatı çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmada önemli bir rol üstlenmektedir. Okuma sevgisi ve alışkanlığının kazanılabilmesi için ise nitelikli ve çocukların ilgisini çekebilecek kitapların varlığı büyük önem taşımaktadır (Sever, 2010). Öğrencinin ilgisini çekecek ve seviyesine uygun doğru kitabı seçmek, eğitim sürecinin en önemli unsurlarından biridir. Derin ve zengin edebî içeriğe sahip, güçlü karakterlerin bulunduğu kitaplar seçildiğinde, değerler eğitimi daha etkili hale gelecektir. Çünkü doğru kitap seçildiğinde, karakterler, genç okuyucuların anlayabileceği şekilde çeşitli biçimler ve davranışlar sergileyebilir (O'Sullivan, 2004). Bu bağlamda, edebiyatın değerler eğitimi için bir araç olarak kullanıldığı süreçte, kitap seçimi en kritik aşamalardan biridir (Karatay, Destebaşı ve Demirtaş, 2015). Değerler eğitimi açısından çocuk kitapları önemli bir sorumluluk taşımaktadır. Çocuklara kazandırılması gereken değerler, erken yaşlardan itibaren bu kitaplar aracılığıyla aktarılabilir. Bu amaçla, başta öğretmenler ve veliler olmak üzere, öğrencilere nitelikli çocuk kitaplarının önerilmesi ve okutulması önemlidir. Özellikle, kültürümüzün zenginliklerini yansıtan, olumlu değerleri aşılardan hem eğitici hem de eğlenceli kitapların seçilerek çocuklarla buluşturulması gerekmektedir. (Keklik ve Kuru, 2016). Bu nedenle, çocukların kitaplarla tanıştığı erken yaşlardan itibaren değerlerin doğru ve etkili bir şekilde öğretilmesi, onların kişisel gelişimlerine

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



ve toplumla uyumlarına katkı sağlayacaktır. Cates (2008), çocuk kitaplarının değerlerle bütünleştirilip rehber olarak kullanılmasını, Purbani (2009) ise bu kitaplarda yer alan değerlerin didaktik değil, etkili bir şekilde verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Tarhan (2017), değerlerin gönüllü bir şekilde öğrenildiğini ve baskı, zorlama veya tehditle değerlerin hayat bulamayacağını belirtmiştir. Değerlerin en etkili şekilde öğrenilmesi, onları temsil eden kavramların sevdirmesiyle mümkündür. Sevgiyle beslenen değerler, toplum tarafından kolayca benimsenir. Tarhan'a (2017) göre, değerler eğitime erken yaşlardan başlanmalı ve çocuklara bu değerler sevgiyle özümsetilmelidir. Bu yaklaşım, çocukların değerleri içselleştirmesini ve hayatlarına bu değerlerle yön vermesini sağlamaktadır.

Değerler eğitime çocuk kitaplarının katkısı yadsınamayacak kadar büyüktür. Bu kitaplar, anlaşılması zor konuları daha kolay hale getirmekle kalmaz, aynı zamanda çocuklara kitap okumayı da sevdirebilir. Çocuk kitapları çocuğun kişiliğinin oluşmasında ve davranışlarında önemli etkilere sahiptir. Küçük yaşta gördüğü, öğrendiği ve içselleştirdiği şeyleri hayatına katması çok daha doğal bir yolla gerçekleşmektedir. Bu sebeple çocuğun bilinçli, duyarlı ve empati sahibi bir birey olmasında çocuk kitaplarının etkisi yadsınmamalıdır (Özen, 2022). Çocuk kitapları, çocuklara kendilerini, başkalarını ve duygularını tanıma; kendilerini ifade etme; davranışlarını düzenleme; olumlu kişilik özellikleri geliştirme ve yeni bilgiler edinme gibi birçok yönden katkı sağlamaktadır (Sever, 2010). Kitap okumayı seven çocukların, yaşlarına göre daha yüksek algılama seviyesine ve gelişmiş ifade becerilerine sahip olduğu bilinmektedir (Yıldırım ve Dinç, 2017). Çocuğun gelişim alanlarına dönük kazanımlar yanında duyu ve düşünsel çabasını etkinleştiren uyarılarla buluşturulmasına büyük gereksinim bulunmaktadır. Bu uyarılar arasında çocuk kitaplarının önemli bir yeri vardır. Kitaplar çocuğun kendisi ve çevresi hakkında bilgi edinerek farklı kültürleri tanımaya başladığı yazınsal ortamlardır. Bu özellikleri nedeniyle çocuk kitaplarını ilke, tutum ve davranışların duyarlılık süzgecinden geçerek ileti ve değere dönüştüğü değerler eğitimi kaynakları olarak görmek mümkündür (Karagöz, 2018).

Hikâye, masal ve roman gibi öyküleyici çocuk edebiyatı eserlerinin, çocuklar tarafından diğer türlere kıyasla daha çok ilgi gördüğü bilinmektedir. Bu tür eserler, değerler eğitiminde etkili bir araç olarak değerlendirilebilir. Masal, hikâye ve romanlardaki kahramanların yaşadığı ikilemler ve ele alınan toplumsal sorunlar, değerler eğitime yönelik örnek olaylar sunmaktadır. İyi ile kötü, doğru ile yanlış, güzel ile çirkin, güçlü ile zayıf gibi zıtlıkların çarpıcı bir şekilde karşı karşıya geldiği bu eserler, çocuklara gerçekçi bir dünya görüşü kazandırmaktadır (Karatay, 2007). Alptekin ve Alptekin (2023), çocukların kitaplar aracılığıyla düşünce dünyalarını şekillendirdiklerini, keyifli vakit geçirirken soyut kavramları somutlaştırarak kavradıklarını, kelime dağarcıklarını geliştirdiklerini ve kahramanlarla özdeşleşerek kendilerine rol modeller seçtiklerini ifade etmektedir. Çocuklar için hazırlanan kitaplarda yaratılan karakterler, daha çok davranış özellikleriyle ön plana çıkmalıdır. Kahramanların fiziksel özellikleri yerine kişilik özellikleri önem taşır, çünkü çocuklar okudukları kitaplarda yer alan olay örgüsüne, karakterlerin yaşadıkları deneyimlere, karşılaştıkları sorunlara yönelik kullandıkları yöntemlere ve bu sorunlarla başa çıkma yollarına daha fazla dikkat ederek kahramanlarla özdeşim kurmaktadır (Zivtçi, 2005). Beaty ve Pratt (2003), çocukların hikâyeleri yalnızca pasif bir şekilde dinleyen bireyler olmadığını, aynı zamanda hikâyeler aracılığıyla bilgiyi aktif bir şekilde yapılandıran bireyler olduğunu belirtmiştir.



Tarihî gerçeklerin, çocukların anlayabileceği bir seviyede aktarılması büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çocuk romanları önemli bir işlev üstlenmektedir. Romanlar, yaşanmış ya da yaşanabilecek olayları anlatırken tarihî gerçekleri de içermekte ve yalnızca bilgi vermekle kalmayıp, değerler açısından da anlamlı mesajlar sunmaktadır (Alptekin ve Alptekin, 2023). Safran ve Ata (1998), okulda verilen tarih eğitimini desteklemek amacıyla okul dışında gerçekleştirilebilecek tarihsel çevre etkinliklerinden biri olarak tarihi romanların okunmasını önermişlerdir. Tarihi romanların, gençlerin ders dışı zamanlarında toplumsal değerleri kazanmalarına, ulusal tarih bilincine ulaşmalarına ve tarihi eğlenceli bir şekilde öğrenmelerine katkı sağladığını vurgulamışlardır. Ayrıca, bu romanların genç okuyucuların macera beklentilerini karşılamalarına ve gerçek dünya içinde bir hayal âleminde yaşamalarına olanak tanıdığını ifade etmişlerdir. Harris ve Austin (2000), tarihî romanların gençlerin tarihe olan ilgisini canlı tutarak, onları tarihi daha detaylı anlamaya teşvik ettiğini belirtirken, Davis ve Hunter (1990) ise bu romanların genç okuyucuların tarihin farklı perspektiflerden ve değerlerden oluşabileceğini görmelerine yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda tarihi romanlar genç okuyucuların ilgisine hitap eden temalar sunarak insan yaşamına dair detayları tarih öğretimine aktararak tarihi daha anlaşılır, ilgi çekici ve sevilebilir hale getirmektedir. Bu sebeple tarih öğretimi açısından büyük önem taşımaktadır (Şimşek, 2006). Gögebakan (2004), tarihi romanların Sosyal Bilgiler dersinde kullanımının tarihi yeniden canlandırma ve eğlenceli hale getirme imkânı sunduğunu, Ata (2000) ise yurt sevgisi kazandırma, geçmişle empati kurma, hayali bir tarih gezisi yapma, çocukların ilgisini çekme ve tarihî bilgileri özümsemelerine yardımcı olma gibi faydalar sağladığını ifade etmiştir. Erdal ve Eğridere'ye (2018) göre, tarihî olayların çocukların anlayabileceği şekilde aktarılması, onların tarihî gerçekleri öğrenmesine, vatan sevgisi ve vatandaşlık bilinci kazanmalarına katkı sağlarken bu süreçlerin daha etkili, kalıcı ve keyifli bir şekilde gerçekleşmesini de mümkün kılmaktadır. Öztürk vd. (2014) ise iyi bir tarihî romanın dersi tamamlayıcı bir unsur olması, hedef kitlenin duyuşsal ve bilişsel alanlarında olumlu etkiler oluşturması, insani ve ahlaki değerleri öğrencilere kazandırması ve tarihte yaşanmış olaylardan ders çıkarma imkânı sunması bakımından önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Türk Eğitim Sistemi, bireylerin her açıdan gelişimini hedefleyen ve bütüncül bir eğitim anlayışını esas alan bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda geliştirilen "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli," kavramsal beceriler, alan becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, eğilimler, değerler ve okuryazarlık becerilerini bir arada değerlendirerek öğrencilerin çok yönlü gelişimini etkili bir şekilde desteklemeyi amaçlamaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın temel unsurlarından biri, toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası olan değerlerdir. Program, yapısı gereği değerler eğitiminin aktif bir şekilde uygulandığı bir çerçeve sunmaktadır. Bu kapsamda, "erdem-değer-eylem" bağlamında ele alınan değerler, öğrenme yaşantıları sürecine entegre edilmiştir. Ayrıca, programda sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve değerler gibi disiplinler arası bileşenler, öğrenme-öğretme süreçleri ile ilişkilendirilerek sunulmuştur. Bu süreçlerin tamamıyla, sosyal bilgiler derslerinin bütüncül, ilgi çekici, anlaşılır ve günlük yaşamla bağlantılı bir şekilde öğretilmesi hedeflenmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda, millî ve manevi değerlerle uyumlu evrensel değerler olarak adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazilik, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine yer verilmiştir (MEB, 2024).



Değerler eğitiminde kullanılacak kitapların bazı nitelikleri taşıması gerekmektedir. O'Sullivan (2004) bu tür kitapları; ahlaki ikilemleri içeren, edebî seviyenin ötesine geçebilecek derinlikte, öğrencilerin yaşına ve ilgi alanlarına uygun gerçekçi karakterlerle donatılmış ve farklı kültürlerden gelen hem erkek hem de kız ana karakterleri barındıran kitaplar olarak dört gruba ayırmıştır. Bu niteliklerden öğrencilerin yaşına ve ilgi alanlarına uygun gerçekçi karakterler içermesine uygun olarak Cumhuriyetin İlk Sabahı isimli kitapta şerbetçi bir çocuğun gözünden Millî Mücadele yılları ve Cumhuriyetin kuruluş hikayesi etkileyici bir şekilde ele alınmaktadır. Kitap hem tarihsel derinlik sunması hem de öğrencilerin yaşlarına uygun bir bakış açısı barındırmasıyla dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, söz konusu kitabı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (2024) yer alan değerler açısından incelemektir.

Yöntem

Araştırma deseni

Araştırmada Şermin Yaşar ve İlber Ortaylı'nın yazarı olduğu Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabında yer alan değerlerin belirlenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma konusu ile ilgili bilgileri içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu yöntem, araştırmanın amacı doğrultusunda, ele alınan dokümandan anlamlar çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır (Bowen, 2009).

Veri kaynağı

Şermin Yaşar ve İlber Ortaylı tarafından kaleme alınan Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabı 120 sayfa ve 6 bölümden oluşmaktadır ve 2023 yılında Kronik Kitap Yayınları tarafından basılmıştır. Çocuk edebiyatının üretken ve sevilen yazarlarından Şermin Yaşar kitapta şerbetçi bir çocuğun gözünden Milli Mücadele yıllarını ve Cumhuriyetin kuruluş hikayesini çocukların anlayabileceği bir dille anlatmıştır. Türk tarihçiliğinin büyük ismi İlber Ortaylı Milli Mücadele günlerinin tarihi yönlerine dair kısa bilgiler vermiştir. Şermin Yaşar ve İlber Ortaylı'nın işbirliği ile edebi bir anlatım ile tarih bilgisini harmanlayarak çocuk edebiyatında nadir görülen bir yaklaşım ortaya konmuştur. Ayrıca kitapta Gökçe Algül'ün hem dönemin atmosferini yansıtan hem de hikâyenin duygusunu destekleyen çizimleri yer almaktadır.

Verilerin toplanması ve analizi

Araştırma verileri, doküman analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Bowen'e (2009) göre doküman analizi, hem bir araştırma deseni hem de bir veri toplama aracı olarak kullanılabilir. Araştırılan konuya ilişkin dokümanlar, yalnızca bir veri kaynağı olmakla kalmayıp, aynı zamanda verilerin yorumlanmasında araştırmacılara rehberlik etmektedir. Araştırma kapsamında doküman analizi yöntemi çerçevesinde; dokümana ulaşma, dokümanın orijinalliğini kontrol etme, dokümanı kodlama ve dokümanın analizini yapma adımları (Merriam, 2009) takip edilmiştir.



Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Büyüköztürk vd. (2012) içerik analizini, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metindeki bazı sözcüklerin daha küçük içerik kategorileriyle özetlendiği sistematik ve yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanmaktadır. İçerik analizinde temel olarak yapılan işlem, benzer verilerin belirli kavramlar ve temalar etrafında gruplanması ve bu verilerin okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlenerek yorumlanmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu süreç, verilerin kodlanması ve kategorilerin oluşturulmasını içermektedir (Merriam, 2018). Bu çalışmada Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabı araştırmanın amacı doğrultusunda yazarlar tarafından ayrıntılı bir şekilde okunmuştur. Analiz sürecinde metin içerisinde yer alan değerler doğrultusunda kodlamalar gerçekleştirilmiştir. Veri analizi sonucunda belirlenen kodlar ve kategoriler uzman görüşüne sunulmuştur. Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre araştırma sürecine ilişkin uzman incelemesi araştırmanın niteliğinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Araştırmacılar ve alan uzmanının kodlamaları karşılaştırılmış, Miles ve Huberman'ın (1994) [(Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100)] uyum yüzdesi formülü kullanılarak .97 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman'a (1994) göre güvenilirlik hesaplarının .70'in üzerinde olması araştırmanın güvenilir kabul edilebileceğini göstermektedir. Alan uzmanı ve araştırmacılar arasında veri analizine yönelik görüş ayrılığı bulunan bölümler tekrar değerlendirilerek görüş birliğine varılmış ve veri analizi sonlandırılmıştır. Veriler, sistematik ve anlaşılır bir şekilde kitap içeriğinden yapılan doğrudan alıntılarla sunulmuştur.

Bulgular

Şermin Yaşar ve İlber Ortaylı tarafından kaleme alınan *Cumhuriyet'in İlk Sabahı* kitabı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (2024) yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi sonucunda ilişkilendirme tespit edilen değerlere ait frekanslar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.
Cumhuriyet'in İlk Sabahı kitabı ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin ilişkilendirilmesi

Değerler	f
Vatanseverlik	32
Çalışkanlık	26
Sorumluluk	25
Sevgi	18
Özgürlük	17
Yardımseverlik	15
Duyarlılık	14
Mütevazılık	11
Sabır	10
Saygı	9
Dürüstlük	7
Merhamet	7
Aile bütünlüğü	6
Dostluk	5
Tasarruf	5

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*



Temizlik	4
Mahremiyet	2
Estetik	1
Adalet	1
Sağlıklı Yaşam	1
Toplam	216

Tablo 1’de görüldüğü üzere Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan birçok değere vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. En çok ilişkilendirme tespit edilen değer vatanseverlik değeri (f:32) olmuştur. Bu durum kitabın Milli Mücadele ve Cumhuriyetin kuruluş sürecini ele almasıyla uyum göstermektedir. Çalışkanlık (f:26) ve sorumluluk (f:25) değerleri dönemin zorlu koşullarında insanların gösterdiği azim ve sorumluluk bilincini yansıtmaktadır. Sevgi (f:18) ve özgürlük (f:17) değerleri hem bireysel hem de toplumsal açıdan kitabın işlediği temaların önemini vurgularken yardımseverlik (f:15) ve duyarlılık (f:14) değerleri toplumsal dayanışmayı ve hassasiyeti ön plana çıkartmaktadır. Görece az ilişkilendirme tespit edilen değerler; mütevazılık (f:11), sabır (f:10), saygı (f:9), dürüstlük (f:7) ve merhamet (f:7) ve aile bütünlüğü (f:6) olmuştur. Dostluk (f:5), tasarruf (f:5), temizlik (f:4), mahremiyet (f:2), estetik (f:1), sağlıklı yaşam (f:1) ve adalet (f:1) değerleri ile az sayıda ilişkilendirme tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerle 216 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilen kitapta, Milli Mücadele dönemi ve Cumhuriyetin kuruluş sürecine uygun olarak vatanseverlik, çalışkanlık, sorumluluk, sevgi, yardımseverlik ve duyarlılık gibi değerlere öncelik verildiği ifade edilebilir. Bu yönüyle kitabın çocuklara milli değerleri benimsetirken evrensel değerleri de kazandırma konusunda zengin bir içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Vatanseverlik değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı vatanseverlik değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 32 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. İlber Ortaylı’nın yazdığı giriş bölümünde vatanseverlik değeri ile ilgili olarak “*Ordumuz, askerimiz, insanımız yorgun düşmüştür. Açlık, yoksulluk, çaresizlik içindeki halk ne yapacağını bilmiyordu. Erkeklerin çoğu askere alınmıştı. Giden askerlerin çoğu geri gelemiyor, çocuklar babasız büyüyordu. Bizim kayıplarımız en başta aydınlarımız olmuştu. Bildiğiniz bütün yüksekokulların, Tıbbiye’nin, Mühendis Mektebi’nin sınıfları boşalmıştı. Gençlerin çoğu şehit olmuştu*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 4) cümlelerinde askerlerin ve gençlerin vatan uğruna şehit olduğu ve halkın vatan uğruna yaşadığı zorluklar belirtilmesi vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Tüm bunlara rağmen; insanımız zafere ulaşmaktan başka hiçbir çaremizin olmadığını biliyordu. Vatan sevgisi, öfke, inanç, birlik beraberlik gücü, sıkışmış bir barut topu gibi gün geçtikçe büyüyor ve ülkenin tamamını sarıyordu...Evet, 1919’da Türkiye yenikti, bitkindi ama işgalcilerin hesaba katmadıkları şeydu: toplumun yüksek ve hızla örgütlenme niteliği...Bundan sonrasında tüm ülke kurtuluş için savaştacak, kurtuluş için yaşayacak, kurtuluş için nefes alacaktı...*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 5) cümleleri vatanseverlik değeriyle ilişkilendirilmiştir. Bu ifadeler, halkın vatanına duyduğu sevgi, bağımsızlık inancı ve birlik ruhunu yansıtmaktadır.

Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde yer alan “*Annem ‘Onlar cephede savaşıyorlar, biz burada. Bütün memleket savaşta, senin çıplak ayağın da savaş, aç karnın da Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*



savaş, 'diye cevap verdi. Belki de öyledir. Ama yine de bu, babamın çok büyük bir asker olduğu gerçeğini değiştirmiyor, o bizden daha çok savaşta. Evde otururken savaş mı olur?' (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 11) cümlelerinde savaşın sadece cephede olmadığı, kadın ve çocukların da vatan uğruna savaştığına yer verildiği ve çocuğun görmediği babasının vatan uğruna cephede savaşmasından gurur duyması ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde "...Cephede şehitlerin yanı sıra cephe gerisinde yokluktan, hastalıktan ölümler ve yoksulluk, çaresizlik dolu bir hayat söz konusudur." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 11) cümlesi ile halkın vatan uğruna çektiği sıkıntıların vurgulanması vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

"...Yüzü zayıf, yanakları içine çökmüş, güneşte kavrulup yandığı besbelli biriydi babası. Savaşta askerlerimizin doğru dürüst yiyecek bir şeyi yok' diye anlatıyordu annem. Doğruydu demek ki. Hakkı'nın babası günlerdir ekmek yememiş gibi zayıftı. Adam Hakkı'ya doğru bir kez baktı, sonra başını çevirip yanındakilerle konuşmaya devam etti. Kalkıp Hakkı'ya sarılmasını beklemiştim. Ama kalkamayacağını sonradan anladım. Bacaklarının dizden aşağısı yoktu" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 14) cümlelerinde vatan uğruna nasıl zor şartlar altında savaştığı ve gazi olunduğu vurgusu ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde "...Vatan için savaşan, millet için ölen insanlar her yerde yoktur: Uzun savaşlarda gençlerimiz, zanaatkarlarımız, çiftçilerimiz, eli ayağı tutan herkes şehit oldu" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 16) cümlesi ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. "Babamın şehit olduğunu o gün tüm arkadaşlarıma söyledim. Kimse üzülmeydi. Hepimiz şehit çocuğuyduk. Neredeyse hiçbir çocuğun babası yanında değildi, hepsi cephedeydi" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 20) cümleleri ile çocukların vatan uğruna babalarının şehit olmasına üzülmeleri vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde "...Annem ilk kez elalem ne der demeden benimle meydana indi. Yaşlı nineler, bebekli kadınlar bile oradaydı. Bütün Ankara, meydandaydı...Herkes 'Vatanımız kurtulacak!' 'Kurtuluş yakın!' 'Yaşayın, var olun!' diye bağıyordu." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 37) cümleleri ile insanların vatanın kurtuluş heyecanını hep birlikte kutlamaları ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. "...Ne İğdir'in ne Kars'ın nerede olduğunu biliyordum. Ama geri aldığımızı duyduğumda buralar hep benim evimmiş gibi seviniyordum" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 49) cümlelerinde vatanını evi gibi gören bir çocuğun varlığı ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde, İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde "Şurası açıktır bir imparatorluğun kalıntısı olan yeni Türkiye eski imkanları çok iyi kullanmış ve gereken direnişi milli mevcudiyeti ile göstermiştir" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 54) cümlesi ile halkın vatan uğruna kısıtlı şartlarda savaştığının vurgulanması ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. "...Hani herkes uyansın, herkes birlik olsun, birbirine sarılsın, kocaman bir ordu olsun diye." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 57) cümlesindeki birlik vurgusu ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. "'Odasına kapanıp saatlerce çalışıyor. Dün gece uykusundan uyanmış, aklına bir şeyler gelmiş. El yordamıyla kalemini arayıp bulmuş ama bu sefer de kâğıt bulamamış. Yatağından doğrulup duvara yazmış şiiri. Sabah uyandım, duvarda ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım, yazıyordu.' 'inşallah baban kazanır be Emin' dedim. 'inşallah ordumuz kazanır' dedi Emin. O gün akşama kadar 'Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım!' diye diye gezdim" (Yaşar ve Ortaylı,



2023, 59) cümlelerinde babasının kazanmasından daha çok Türk ordusunun kazanmasını önemseyen bir çocuk ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde *"...Kazandığı mükâfatı da kendisinin yarışmayla ilgisi olmadığını söyleyerek kabul etmemiş ve Hilal-i Ahmer bünyesinde, kadın ve çocuklara iş öğreten ve cepheye elbise diken Daru'l Mesai Vakfı'na bağışlamıştı"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 61) cümlelerinde Mehmet Akif Ersoy'un İstiklal Marşı'nı para için yazmadığı, gelen parayı vatan uğruna bağışlaması vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

"Mustafa Kemal Paşa da 'Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makus talihini de yendiniz. İstila altındaki topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferinizi kutluyor' diye yazmış. 'ohhh,' dedim 'kutlarınız tabii!' Sahiden de kutluyorduk. Bütün camiler ışıklandırıldı, sokakta birbirine sarılan kaç kişi gördüm, sayamadım" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 61) cümlelerinde Milli Mücadelede kazanılan zaferlerden birinde halkın yaşadığı sevinç ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. *"Kurban Bayramı'nın ikinci günü Mustafa Kemal Paşa'nın attan düştüğünü, kaburga kemiğini kırdığını duyduk. Ama o, ertesi gün yeniden cepheye gitmiş.....Bak Paşa iyileşmeden gitmiş cepheye"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) ve *"...Kadınlar da çalışıyorlardı cepheye silah yetiştirmek için."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) cümlelerinde insanların vatanları için mücadele etmeleri ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde *"...Ancak TBMM ordusunun sayıca tek üstünlüğü olan süvari kuvvetlerinin süratli ve ani hareketleri çok kısa sürede Yunanlıların gerilemelerine neden oldu.11. ve 12. Yüzyıllardaki fatihlerin torunları ana yurdu savunmayı da bilmişti."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 67) cümlelerinde Türk ordusunun gücü ve vatanseverliği vurgulanmıştır. Başka bir bilgi kutusu içinde *"...1920'lerden beri çalışan bu kurumun adı sonraları Çocuk Esirgeme Kurumu oldu. Bugünkü Türkiye ve Türk halkı bu gibi çocukları almak ve yanında yetiştirmek konusunda yüksek bir hamiyet göstermektedir. Bu coşku ve eğilimi değerlendirmek gerekir."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 71) cümleleri ile Türk halkının sadece cephe de savaşarak değil aynı zamanda hastalıktan ve yokluktan ailesini kaybeden çocuklara sahip çıkması ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde *"Tren durunca içinden beş altı cılız adam indi. Ayakta zor duruyorlardı. Yüzlerinin iskeleti görünüyordu, dudakları inceikti, gözleri içine doğru çökmüştü hepsinin. ...savaştıkları halleri kalmamıştı ki, hepsi de sanki üflesen yıkılacaktı"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 75) cümleleri ile askerinin vatan uğruna yaşadığı durum ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. *"Nihayet 30 Ağustos'ta o büyük haberi aldık. İnsanlar sokakta 'Vatanımız kurtuldu, vatanımız kurtuldu!' diye sevinç çığlıkları atıyordu."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 87) ve *"Arka arkaya haberler geliyordu. Uşak kurtuldu! Eskişehir kurtuldu! Balıkesir kurtuldu! Aydın kurtuldu! Manisa kurtuldu! İzmir kurtuldu! Bursa kurtuldu! Annem sevinçten ağlıyordu"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 87) cümleleri halkın kazanılan zafer sonrası yaşadığı coşku ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. *"Mustafa Kemal Paşa 2 Ekim'de Ankara'ya geri geldi. Hepimiz oradaydık. Hepimiz dediysem, sadece bizim mahalle değil. Ankara'daki herkes. Evde hasta yataklarında yatan yaşlılar bile, kundaktaki bebekler bile geldiler kutlamaya. Hep beraber bağırдық. Sesimiz gökleri buldu: 'Vatan kurtulduuuuuu!'"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 89) ifadesi ile Türk halkının zafer sonrası coşkusu ve kurtuluşu kutlaması ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir.



Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde *“Vatanın kurtulması mı daha önemli, çocukların iyileşmesi mi, sen söyleyiver!” dedim. ‘İkisi de önemli,’ dedi annem. ‘Nasıl ki vatansız çocuk olmazsa, çocuksuz da vatan olmaz’...*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 95) cümlelerinde çocuğun vatan sevgisi, annesinin tüm vatanın çocuklarına verdiği önem ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. *“Gözyaşlarım boynumu ıslatmıştı. Paşa cevap vermedi. Beni omzumdan tuttu, kendine doğru çekti. Sarıldı. Kulağıma eğildi. ‘Cephedeki tüm babaları gördüm ben. Senin baban bundan böyle Cumhuriyet’tir çocuk’ dedi”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 103) cümleleri ile savaşta vatani uğruna şehit olan babası için Mustafa Kemal’in kullandığı ifade ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. *“O gün Cumhuriyet’in ilk sabahıydı. O günden sonra her şeyin dünden daha farklı olacağını hissediyordum. Bundan sonra her sabah aynı sevinçle uyanacağıma kendi kendime söz verdim.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 107) cümleleri ile çocuğun vatani uğruna yaşadığı sevinç ve coşku ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir.

Yaşasın Büyük Türkiye Cumhuriyeti başlıklı altıncı bölümde *“Fidanlar onları bağladığımız sopalardan destek alarak büyüdüler... Cumhuriyet de bizim için böyle oldu. Dimdik durdu Türkiye. Cumhuriyet’ten destek alarak büyüdü. Ben de ondan destek alarak büyüdüm.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 111) cümleleri çocuğun Cumhuriyet’in ilanı ile güçlenen Türkiye’yi ifade biçimi ile vatanseverlik değeri ilişkilendirilmiştir. *“...Her yıl 29 Ekim’de büyük bir coşkuyla kutladık, ilk gün nasılsa her yıl öyleydik...Türkiye Cumhuriyeti’nin bir öğretmeni olarak öğrencilerimle birlikte tören yerindeydim. Cumhuriyet’e çok şey borçluyduk, bu borcu da ancak çalışarak ödeyecektim”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 114) cümleleri ile kitapta hikayesi anlatılan şerbetçi çocuğun öğretmen olup vatanseverliği öğrencilerine öğretmesi vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

İlber Ortaylı’dan Cumhuriyetin Tüm Çocuklarına başlıklı sonuç bölümünde *“Savunma durumunda olan Türkler, Tıp Fakültesi ve Mühendis Mektebi’ndeki ve seçkin liselerdeki genç aydınlarından kasabalardaki becerikli zanaatçısına, ülkenin toprağını ekip biçen çiftçine kadar ancak 40 yılda telafi edebilecekleri büyük kayıplar vermişlerdir”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 117) cümleleri ile vatan uğruna yapılan fedakarlığı belirtmesi vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Çalışkanlık değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı çalışkanlık değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 26 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. İlber Ortaylı’nın yazdığı giriş bölümünde çalışkanlık değeri ile ilgili olarak; *“...Türkiye yenikti, bitkindi ama işgalcilerin hesaba katmadıkları şeydu: toplumun yüksek ve hızla örgütlenme niteliği...”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 5) ve *“...Bundan sonrasında tüm ülke kurtuluş için savaşacak, kurtuluş için yaşayacak, kurtuluş için nefes alacaktı...”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 5) cümleleri, toplumun kurtuluş mücadelesinde organize olup azimle çalışarak hedefe ulaşma kararlılığını vurgulaması nedeniyle çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde *“Çarşıdaki caminin önünde bütün gün Hakkı’yla birlikte satış yapmıştık. O macun satıyordu ben şerbet. Çok kalabalık ve sıcak bir gündü. Şerbetim çoktan bitmişti, güğümüm tam takır kuru bakırdı.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 13) cümleleri zorlu koşullara rağmen gün boyunca çalışarak emek sarf etmeyi ve sorumluluklarını yerine



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.

Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.

Araştırma Makalesi / Research Paper

getirme azmini yansıtmaması nedeniyle çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Annem evimizden hiç çıkmaz. Bütün gün evde çarık dikiyor. Bu çarıkları gelip birileri evden alıyor, askerlere gönderiyorlar” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri çocuğun annesinin gün boyu yorulmadan çalışarak askerler için çarık üretmesiyle özveri ve emek gösterdiğini ifade etmesi nedeniyle çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Sabah mektebe gidiyorum. Mektepteyken aklım hep şerbet güğümünde oluyor. Hele hava sıcaksa... dışarı da insanlar var. Hepsinin canı şerbet ister ama ben mektepte oturmuş hocayı dinliyorum.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri, çocuğun hem derslerine devam ederek eğitimine önem vermesi hem de şerbet satışıyla ailesine destek olmaya çalışması nedeniyle çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. “...Ama annem o undan sıcak çörekler pişirdi. ‘Git bunları sat,’ dedi. Çöreklerden kazandığımız parayla yine un aldık. O kış şerbetin yanında çörek de satmaya başladım” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 24) ve “Gideceğimiz yer acaba çok kalabalık olur muydu? Kalabalık, çok insan demektir, çok insan da çok müşteri. Kafamda bir yandan hesap yapıyordum” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 24) cümleleri çocuğun hem annesiyle birlikte üretim yaparak hem de satış için strateji geliştirerek aile bütçesine katkıda bulunma çabalarını göstermesi nedeniyle çalışkanlık değeriyle ilişkilendirilmiştir.

“Paşa'nın Ziraat Mektebi'ne yerleşeceğini, orasının karargâh olacağını duymuştum. İstanbul'dan başka başka yerlerden insanlar da gelecekti. Birlik olup düşmanı yurttan atmanın yollarını arayacaklardı” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 26) cümleleri, düşmanı yurttan atmak için farklı bölgelerden gelen insanların ortak bir amaç doğrultusunda emek harcıyarak çözüm üretme çabalarını yansıtmaması nedeniyle çalışkanlık değeriyle ilişkilendirilmiştir. “..... Arka arkaya iki bardak şerbet içmişti. Tek seferde iki bardak şerbet içecek kadar zengindi demek. Her gün bu adamın dükkanının yanına gelmeye başladım. Her seferinde iki bardak içmiyordu belki ama bir bardağı kesin mideye indiriyordu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 27) cümleleri çocuğun sürekli bir çaba ve gayret içinde olma, azimle çalışarak düzenli şekilde gelir elde etme çabasını yansıtmaması nedeniyle çalışkanlık değeriyle ilişkilendirilmiştir. “İşçilerden biri, ‘Kemal Paşa buraya gelecek, burada kalacak, dedi. ‘Nasıl, burada mı uyuyacak?’ diye sordum. ‘Paşa'nın uyumaya vakti mi var be çocuk, meclis binası olacakmış burası. Hadi oyalama bizi.’” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 30) cümleleri, Paşa'nın sürekli bir şekilde çalışıp ülkenin geleceği için zaman kaybetmeden adımlar attığına dair bir vurgulama yapması nedeniyle çalışkanlık değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde “O gün yatmaya kadar herkes sokaklardaydı. Kimse evine girmedi, mahallede kapı önünde oturduk. Yemek yemeyi bile unuttuk. Tezgahımda bir tanecik bile çörek kalmamıştı, hepsini satmıştım” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 38) cümleleri çocuğun bütün gün boyunca durmaksızın çalışarak emeğinin karşılığını alması nedeniyle çalışkanlık değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde “O kış hava soğuktu. Dışarıda kar yağıyordu. Yine de çörek satmaya gidiyordum” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 52) cümleleri çocuğun zorlu hava şartlarında da çörek satması nedeniyle çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Ama artık eve geldiğimde annemi orada bulamıyordum. Caminin arkasındaki evlerden birinde kadınlar hep birlikte toplanıp büyük dokuma tezgahında bez dokuyorlardı. Bu bezlerden askerlerimize çadır dikeceklermiş. Bazen sabaha kadar dokudukları oluyordu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 53) cümleleri

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



çocuğun annesinin sabahın erken saatlerine kadar çalışarak vatan için katkı sağlama çabasını gösterdiği için çalışkanlık değeriyle ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde "...Nakliye işlerine tabii kadınlar da katılmıştı" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 54) cümlesi ile kadınların cephe gerisindeki yardımları çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. " 'Kadınlarımıza da iş düşecek, onlar da çalışırlar, 'dedi adam. 'Benim anam da çalışır abi' deyiverdim arkalarından. Dönüp baktılar, ama kızamadılar. 'Çalışır elbet', dedi adam bir de çörek aldı" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 55) cümleleri çocuğun annesinin çalışkanlığını vurgulaması nedeniyle çalışkanlık değeri ilişkilendirilmiştir. " 'Odasına kapanıp saatlerce çalışıyor. Dün gece uykusundan uyanmış, aklına bir şeyler gelmiş, El yordamıyla kalemini arayıp bulmuş ama bu sefer de kâğıt bulamamış. Yatağından doğrulup duvara yazmış şiiri" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 59) cümlelerinde çalışkanlığın sadece bedenen değil zihnen de olabileceğinin vurgulanması çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

"Ama Mustafa Kemal öyle değildi, yapacaklarını için hiçbir zaman savaşın bitmesini beklemiyordu" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 63) ve "Kurban Bayramı'nın ikinci günü Mustafa Kemal Paşa'nın attan düştüğünü, kaburga kemiğini kırdığını duyduk. Ama o, ertesi gün yeniden cepheye gitmiş.....Bak Paşa iyileşmeden gitmiş cepheye" (s.64)" cümlelerinde Mustafa Kemal'in hiçbir şeyi ertelememesi ile çalışkanlık değeri ilişkilendirilmiştir. "Onun olmadığı zamanlarda demiryolunun oraya gittim satış yapayım diye. Anneler de arada sırada oradaki silah atölyesine çalışmaya gidiyorlardı. Kadınlar da çalışıyorlardı cepheye silah yetiştirmek için...ama annem Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya gelip de Meclis'i kurunca eskisi kadar ağlamaz olmuştu. Gece gündüz çalışıyordu...evde çarık diyor, dokuma tezgahına çadır bezi dokumaya, silah fabrikasına mermi doldurmaya gidiyor, durmadan çalışıyordu" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) cümleleri annenin gece gündüz durmaksızın çalışarak aileye katkı sağlamak için gösterdiği çaba nedeniyle çalışkanlık değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde "Sabahleyin erkenden kalkıp mektebe gittim. Bundan sonra düzenli gidecektim. Kafama koymuştum." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 78) cümleleri çocuğun kararlı bir şekilde düzenli olarak okula gitmeye başlaması sebebiyle çalışkanlık değeriyle ilişkilendirilmiştir. " 'Çalığışu ya, dedi muallim. 'Biliyor musun, Mustafa Kemal de bunu okuyormuş cephe'de!' Cephe'de, savaşın ortasında kitap okumak mı? İşte buna çok şaşırılmışım" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 85) cümlelerinde Mustafa Kemal'in cephe'de bile kitap okuması çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde "Mustafa Kemal cephe'de bile kitap okuyacak kadar gerçek bir kitap tutkunu'dur: Binlerce kitap okumuştur. Biraz da onun için büyük bir adamdır: Okuduğu bilinen kitap sayısı 4.300'den çoktur" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 86) cümleleri Mustafa Kemal'in kitap okuma alışkanlığı ve öğrenme arzusunu gösterdiği için çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. "Günlerimi gündüz gazete satarak, geceleri de Emin'den ödünç aldığım kitapları okuyarak geçiriyordum" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 87) cümlesinde Mustafa Kemal'i örnek alan çocuğun hem çalışıp hem de kitap okumayı aksatmaması çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde "Sabah kalkar kalkmaz gazete dağıtmaya çıkıyordum. Sonra koşarak mektebe gidiyordum. Okuldan çıkınca eve gidiyor ve uykum gelene kadar kitap okuyordum" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 92) cümleleri çocuğun kişisel sorumluluklarını yerine getirirken sürekli olarak çalışmayı ve öğrenmeyi ön planda tutması sebebiyle çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Yaşasın Büyük Türkiye Cumhuriyeti başlıklı altıncı bölümde “Okulu hiç aksatmadım. Bulabildiğim bütün kitapları okudum. Yakup Kadri’yi, Halide Edip’i, Reşat Nuri’yi çok seviyordum. En çok da Mehmet Akif’i” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 111) cümleleri çocuğun eğitimine özen gösterip kitap okumayı sürekli hale getirmesi ve öğrenmeye olan bağlılığı sebebiyle çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Annem de... O da okuma yazmayı öğrendi. Bir gün onu elindeki kömür parçasıyla duvara yazarken gördüm. İstiklal Marşı’nı bir de yeni harflerle yazdık duvara.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 114) cümleleri ile annesinin o dönemde azimle okumayı yazmayı öğrenmesi çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Sorumluluk değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı sorumluluk değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 25 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. İlber Ortaylı’nın yazdığı giriş bölümünde sorumluluk değeri ile ilgili olarak “Ordumuz, askerimiz, insanımız yorgun düşmüştür. Açlık, yoksulluk, çaresizlik içindeki halk ne yapacağını bilmiyordu. Erkeklerin çoğu askere alınmıştı. Giden askerlerin çoğu geri gelemiyor, çocuklar babasız büyüyordu. Bizim kayıplarımız en başta aydınlarımız olmuştu.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 4) ve “Bildiğiniz bütün yüksekokulların, Tıbbiyenin, Mühendis Mektebi’nin sınıfları boşalmıştı. Gençlerin çoğu şehit olmuştu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 4) cümlelerinde askerlerin, gençlerin ve tüm halkın üzerine düşeni yapması sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde “Annem ‘Onlar cephede savaşıyorlar, biz burada. Bütün memleket savaşta, senin çıplak ayağın da savaş, aç karnın da savaş, ’diye cevap verdi.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 11) cümlelerinde savaşın sadece cephede olmadığını belirtilmesi sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Annem evimizden hiç çıkmaz. Bütün gün evde çarık diyor. Bu çarıkları gelip birileri evden alıyor, askerlere gönderiyorlar” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümlelerinde çocuğun annesinin askerlere destek olmak için özverili bir şekilde çalışarak vatan savunmasına katkıda bulunması sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Birkaç yıldır sokaklarda şerbet satıyorum. Şerbeti annem evde kaynatıyor. Reyhan şerbeti... O kadar güzel ki, bazen dayanamayıp kendim de içiyorum. Ama çok içmem. Çok içersen satamam. Satamazsam para kazanamam, oysa bizim paraya ihtiyacımız var.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri çocuğun aile ekonomisine katkıda bulunma bilinci ve ihtiyaçların farkında olma sebebiyle sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir.

“Sabah mektebe gidiyorum. Mektepteyken aklım hep şerbet güğümünde oluyor. Hele hava sıcaksa... dışarı da insanlar var. Hepsinin canı şerbet ister ama ben mektepte oturmuş hocayı dinliyorum.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri, çocuğun öğrenim sorumluluğunu öncelik verip dersine odaklanarak görev bilinciyle hareket ettiğini göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir. “Ama işte o gün kibrit kutularını bana uzatıp ‘Git bunları sat’ dedi. Nereye gideceğimi, kime, nasıl satacağımı bilmiyordum.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 22) cümlelerinde annesinin çocuğa görev vermesi sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Ben de herkes gibi seviniyordum. Yine de getirdiklerimi hızlıca sattım, Paramı gömleğimin içindeki cüzdana sıkıca yerleştirdim. Artık ben de diğerleri gibi bağırabilirdim” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 25) cümlelerinde çocuğun para kazanmak için çalışması sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. “ ‘İnce içersin dayı’ dedim. At arabasının



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

kuyruğundan düşmemek için sıkıca tutundum. Bir elimde güğümümü kavramıştım, düşürürsem halim perişandı” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 28) cümlelerinde çocuğun para kazandığı güğümüne sahip çıkması sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde *“Yok aslanım, kandırmadık. Bu sıralar Paşa’yla arkadaşları otursun diyeymiş. Valla ben de anlamadım ama başka eşya alacak para yok herhâlde. Okullardan sıra toplayın dediler. Çatıyı kapattık ya dün, kiremitleri de milletin evinin çatısından söküp getirmişler. Aha şimdi de gaz lambası toplamaya gidiyoruz.’ ” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 36) cümlelerinde inşaat ustalarının üzerlerine düşen görevi yerine getirmesi sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı’dan mesaj var bilgi kutusu içinde *“Mustafa Kemal, düşünürlere, edebiyatçılara, yazarlara çok önem verir ve onların hep yanında, yakınında olmalarını önemserdi. Meclisin açılışının hemen ardından ‘Burada ulemaya ihtiyaç vardır’ diyerek İstiklal Marşımızın şairi Mehmet Akif Ersoy’u da Ankara’ya davet etmişti.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 45) cümlelerinde Mustafa Kemal’in savaş döneminde bile eğitime önem vermesi sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir.**

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde *“O kış hava soğuktu. Dışarıda kar yağıyordu. Yine de çörek satmaya gidiyordum” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 52) cümlelerinde çocuğun sorumluluğunu yerine getirmesi sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Ama artık eve geldiğimde annemi orada bulamıyordum. Caminin arkasındaki evlerden birinde kadınlar hep birlikte toplanıp büyük dokuma tezgahında bez dokuyorlardı. Bu bezlerden askerlerimize çadır dikeceklermiş. Bazen sabaha kadar dokudukları oluyordu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 53) cümleleri kadınların vatan savunmasına destek olmak için fedakârlıkla çalışarak görev bilinciyle hareket ettiğini göstermesi nedeniyle sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Odasına kapanıp saatlerce çalışıyor. Dün gece uykusundan uyanmış, aklına bir şeyler gelmiş, El yordamıyla kalemni arayıp bulmuş ama bu sefer de kâğıt bulamamış. Yatağından doğrulup duvara yazmış şiiri” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 59) cümleleri, kişinin üretkenliğini ve sorumluluğunu hiçbir engel tanımadan sürdürme çabasını göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir. “Savaşın ortasında öğretmenleri bir araya getirip onlarla toplantı bile yapmış” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 63) ve “Ama Mustafa Kemal’in yapacakları için hiçbir zaman savaşın bitmesini beklemiyordu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 63) cümleleri, Mustafa Kemal’in ülkenin geleceği için savaş koşullarında bile sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini ve zaman kaybetmeden görevlerini yerine getirdiğini göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir.**

“Kurban Bayramı’nın ikinci günü Mustafa Kemal Paşa’nın attan düştüğünü, kaburga kemiğini kırdığını duyduk. Ama o, ertesi gün yeniden cepheye gitmiş.....Bak Paşa iyileşmeden gitmiş cepheye” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) cümleleri, Mustafa Kemal’in kişisel sağlık durumunu önemsemeyerek görevini yerine getirme kararlılığı ve sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir. “Onun olmadığı zamanlarda demiryolunun oraya gittim satış yapayım diye. Anneler de arada sırada oradaki silah atölyesine çalışmaya gidiyorlardı. Kadınlar da çalışıyorlardı cepheye silah yetiştirmek için... Ama annem Mustafa Kemal Paşa Ankara’ya gelip de Meclis’i kurunca eskisi kadar ağlamaz olmuştu. Gece gündüz çalışıyordu...Evde çarık dikiyor, dokuma tezgahına çadır bezi dokumaya, silah fabrikasına mermi doldurmaya gidiyor, durmadan çalışıyordu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) kadınların vatan savunması için gece gündüz fedakârca çalışarak görev

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



bilinciyle hareket ettiklerini göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir. “...Burada rahatları iyi. İyi bakıyoruz çocuklara. Hepsi Memleketin evladındır, hepsi hepimizin evladındır ’dedi ve İhsan’ı yanına aldı” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 70) cümleleri, toplumun geleceği için duyulan sorumlulukla hareket edilerek, çocuklara sahip çıkılmasının önemini vurguladığı için sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde “Duvara yazı yazabilmek için iki şeye ihtiyacım vardı: Birincisi koca bir kalem, ikincisi de mektebe gidip yazı yazmayı iyice öğrenmem” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 75) ve “Sabahleyin erkenden kalkıp mektebe gittim. Bundan sonra düzenli gidecektim. Kafama koymuştum.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 78) cümleleri, kişinin eğitimine olan sorumluluğunu yerine getirmek için kararlılıkla hareket ettiğini ve düzenli bir şekilde eğitimine devam etme azmi taşıdığını göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir. “Annem İhsan’ı bıraktığımız yerde, arkadaşının yanında sofracı olarak işe başladı. İhsan’dan ve diğer çocuklardan haberler getiriyordu bana. Onun aldığı para karnımızı doyurmaya yetiyordu. Ben mektebe gidip geliyordum” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 81) cümleleri ailenin geçimini sağlamak ve eğitimini sürdürmek için her iki bireyin de sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir. “Günlerimi gündüz gazete satarak, geceleri de Emin’den ödünç aldığım kitapları okuyarak geçiriyordum” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 87) cümlesi çocuğun hem çalışarak sorumluluklarını yerine getirmesi hem de kişisel gelişimi için kitap okumaya devam etmesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde “Sabah kalkar kalkmaz gazete dağıtmaya çıkıyordum. Sonra koşarak mektebe gidiyordum. Okuldan çıkınca eve gidiyor ve uykum gelene kadar kitap okuyordum” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 92) cümleleri hem çalışarak hem de eğitimine ve kişisel gelişimine düzenli bir şekilde zaman ayırarak sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Yaşasın Büyük Türkiye Cumhuriyeti başlıklı altıncı bölümde “Okulu hiç aksatmadım.....Okul çıkışlarında gazete satmaya devam ettim” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 111) cümleleri çocuğun eğitimini aksatmamak ve çalışarak sorumluluklarını yerine getirmek için azimle hareket ettiğini göstermesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir. “Türkiye Cumhuriyeti’nin bir öğretmenini olarak öğrencilerimle birlikte tören yerindeydim. Cumhuriyet’e çok şey borçluyduk, bu borcu da ancak çalışarak ödeyecektim” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 114) cümleleri Cumhuriyet’e duyduğu minneti sorumluluk bilinciyle çalışarak yerine getirme kararlılığını ifade etmesi nedeniyle sorumluluk değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Özgürlük değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı özgürlük değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 17 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. İlber Ortaylı’nın yazdığı giriş bölümünde; “Tüm bunlara rağmen; insanımız zafere ulaşmaktan başka hiçbir çaremizin olmadığını biliyordu. Vatan sevgisi, öfke, inanç, birlik beraberlik gücü, sıkışmış bir barut topu gibi gün geçtikçe büyüyor ve ülkenin tamamını sarıyordu.”, “...Türkiye yenikti, bitkindi ama işgalcilerin hesaba katmadıkları şeydu: toplumun yüksek



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.

Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.

Araştırma Makalesi / Research Paper

ve hızla örgütlenme niteliği...”, “...Bundan sonrasında tüm ülke kurtuluş için savaşacak, kurtuluş için yaşayacak, kurtuluş için nefes alacaktı...” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 5) cümleleri ile halkın bağımsızlık duygusu içinde vatanın kurtuluşu için yaptığı fedakarlıkların anlatılması özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa | 558

Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde, İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde *“...Vatan için savaşan, millet için ölen insanlar her yerde yoktur. Uzun savaşlarda gençlerimiz, zanaatkarlarımız, çiftçilerimiz, eli ayağı tutan herkes şehit oldu”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 16) cümleleri özgürlük için verilen büyük mücadeleyi ve bu uğurda hayatını kaybedenlerin fedakarlığını vurgulaması sebebiyle özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde *“Cuma namazını takiben dualar eşliğinde Hacı Bayram Camii'nden bugünkü meclis müzesine gelindi. Burası İttihat ve Terakki Kulübü'ydü; Meclis olarak hazırlanmıştı, sıralar bile civardaki okullardan getirilmişti. Mütevazı bir binada yeni Türkiye Devleti adı ve sanıyla aslında kurulmuştu”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 37) cümleleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve özgürlük mücadelesinin sembolü olarak kabul edilen Meclis'in açılışını anlatması sebebiyle özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“...Annem ilk kez elalem ne der demeden benimle meydana indi. Yaşlı nineler, bebekli kadınlar bile oradaydı. Bütün Ankara, meydandaydı...Herkes ‘Vatanımız kurtulacak!’ ‘Kurtuluş yakın!’ ‘Yaşayın, var olun!’ diye bağıırıyordu.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 37) cümleleri, halkın özgürlük mücadelesi için bir araya gelerek sesini duyurması ve vatanın kurtuluşuna duyduğu inancı ifade etmesi sebebiyle özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı'dan mesaj var bilgi kutusu içinde *“...Vatanımız Türkiye diye anılsa da devlet için Türk İmparatorluğu ifadesi kullanılıyordu. Ancak artık devletimizin ismi de ilk defa Türkiye olarak zikredilmiştir ki bu çok önemlidir. BMM'nin kuruluşu, 1400 yıl sonra devlet hayatında ilk defa Türk isminin kullanılması anlamına gelir”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 38) cümleleri, Türk milletinin egemenliğini ve bağımsızlığını özgürce ifade edebilmesi bakımından özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Bir haber alıyorduk, Alaşehir işgal edilmiş. Bir haber, Balıkesir'i Yunanlılar işgal etmiş. Yunanlılar Bursa'da. Ne Balıkesir'in nerede olduğunu biliyordum ne Bursa'nın. Ama işgal edilen topraklarımızın adını duydukça sanki birisi benim bedenimden et koparıyormuş gibi hissediyordum”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 49) cümleleri, vatanın işgali karşısında duyulan derin acı ve özgürlükten yoksunluk hissi nedeniyle özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“‘Aaaa, Doğu Cephesi birlikleri Kars'ı geri almış!’ ‘Aaaa İğdir'ı geri almışınız!’ ‘Aaaa isyan bastırılmış!’ Ne İğdir'in ne Kars'ın nerede olduğunu biliyordum. Ama geri aldığımızı duyduğumda buralar hep benim evimmiş gibi seviniyordum”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 49) cümlelerinde çocuğun düşman işgalinden kurtulan her yer için sevinmesi özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde *“Bizi uyuturken şarkı, türkü söylüyorlar ama uyandırırken bir şey demiyorlar. Bence bu uyanma şarkısı gibi bir şey. Hani herkes uyanın, herkes birlik olsun, birbirine sarılsın, kocaman bir ordu olsun diye.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 57) cümleleri, birliği ve özgürlüğü savunarak halkın uyandırılmasını ve toplumsal dayanışmayı vurguladığı için özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“‘Odasına kapanıp saatlerce çalışıyor. Dün gece uykusundan uyanmış, aklına bir şeyler gelmiş, El yordamıyla kalemimi arayıp bulmuş ama bu sefer de kâğıt bulamamış. Yatağından doğrulup duvara yazmış şiiri. Sabah uyandım, duvarda ben ezelden*

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



beridir hür yaşadım hür yaşarım, yazıyordu.' 'inşallah baban kazanır be Emin' dedim. 'inşallah ordumuz kazanır' dedi Emin. O gün akşama kadar 'Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım!' diye diye gezdim" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 59) cümleleri, özgürlüğün bir değer olarak benimsenmesi ve özgürlük mücadelesinin simgesi haline gelmesi nedeniyle özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir. "Mustafa Kemal Paşa da 'Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makus talihini de yendiniz. İstila altındaki topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferinizi kutluyor' diye yazmış. 'ohhh,' dedim 'kutlarınız tabii!' Sahiden de kutluyorduk. Bütün camiler ışıklandırıldı, sokakta birbirine sarılan kaç kişi gördüm, sayamadım" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 61) cümleleri, milletin özgürlük için verdiği mücadelenin zaferle sonuçlanmasının ardından herkesin coşkulu bir şekilde özgürlüğü kutlaması nedeniyle özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde "Nihayet 30 Ağustos'ta o büyük haberi aldık. İnsanlar sokakta 'Vatanımız kurtuldu, vatanımız kurtuldu!' diye sevinç çığlıkları atıyordu." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 87) ve "...Arka arkaya haberler geliyordu. Uşak kurtuldu! Eskişehir kurtuldu! Balıkesir kurtuldu! Aydın kurtuldu! Manisa kurtuldu! İzmir kurtuldu! Bursa kurtuldu! Annem sevinçten ağlıyordu" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 87) cümleleri, halkın özgürlüğünü kazanmasının ardından yaşadığı coşku ve sevinç ifade etmesi nedeniyle özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir. "Mustafa Kemal Paşa 2 Ekim'de Ankara'ya geri geldi. Hepimiz oradaydık. Hepimiz dediysem, sadece bizim mahalle değil. Ankara'daki herkes. Evde hasta yataklarında yatan yaşlılar bile, kundaktaki bebekler bile geldiler kutlamaya. Hep beraber bağırдық. Sesimiz gökleri buldu: 'Vatan kurtulduuuuuu!'" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 89) cümlelerinde, halkın vatanın kurtuluşunu coşkuyla kutlaması özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde "29 Ekim günü Cumhuriyet ilan edildi. Bazen öyle olur, birileri güler, sen neye güldüklerini anlamazsın. Cumhuriyet'in ilanı öyle bir şeydi." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 106) ve "O gün Cumhuriyet'in ilk sabahıydı. O günden sonra her şeyin dünden daha farklı olacağını hissediyordum. Bundan sonra her sabah aynı sevinçle uyanacağıma kendi kendime söz verdim." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 107) cümleleri Cumhuriyet'in ilanının halk için özgürlük ve bağımsızlık anlamına gelmesi nedeniyle özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Yaşasın Büyük Türkiye Cumhuriyeti başlıklı altıncı bölümde "Fidanlar onları bağladığımız sopalardan destek alarak büyüdüler... Cumhuriyet de bizim için böyle oldu. Dimdik durdu Türkiye. Cumhuriyet'ten destek alarak büyüdü. Ben de ondan destek alarak büyüdüm." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 111) cümleleri, Cumhuriyet'in Türkiye'ye ve bireylere özgürlük, güç ve gelişim imkânı sunduğu için özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

İlber Ortaylı'dan Cumhuriyetin Tüm Çocuklarına başlıklı sonuç bölümünde "Lozan'da Türkiye kendi müttefikleri içindeki direnç gösteren tek ülkeydi. Bu antlaşma ile Birinci Dünya Savaşı hukuken sona ermiş, Yeni Cumhuriyet bu kabul ve tanınma sonunda teşkilatlanmıştı." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 120) cümleleri, Türkiye'nin ulusal bağımsızlık mücadelesindeki kararlılığı ve özgürlüğünü savunarak uluslararası alanda kabul edilmesiyle Cumhuriyet'in temellerinin atılmasından dolayı özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.

Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.

Araştırma Makalesi / Research Paper

Sevgi değeri

Cumhuriyet'in İlk Sabahı kitabı sevgi değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 17 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde *"...Hakkı'nın babası gibi gazi olup dönenler de vardı. Ben de babamın geri dönmesini isterdim, varsın gazi olsun."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 20) cümleleri çocuğun savaşta olduğu için hiç görmediği babasına olan sevgisi vurgulandığı için sevgi değeri ile ilişkilendirilmiştir. *"İşçilerden biri, 'Kemal Paşa buraya gelecek, burada kalacak, dedi. 'Nasıl, burada mı uyuyacak?' diye sordum. 'Paşa'nın uyumaya vakti mi var be çocuk, meclis binası olacakmış burası. Hadi oyalama bizi. O kadar sevindim ki güğümümdeki bütün şerbeti işçilere dolduruverdim"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 30) ve *"Eve yakın olsa her gün buraya gelir, Mustafa Kemal Paşa'yı beklerdim. Elbet bir gün görürdüm."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 28) cümleleri halkın ve çocuğun Mustafa Kemal Paşa'ya duyduğu sevgiyi yansıttığı için sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, *"Mustafa Kemal Paşa yakınımaya gelecek diye her gün meydana indim. Her gün gittim işçilerin yanına. Bir an önce bitirsinler, bir an önce gelsin Paşa, bir an önce görsün beni de soruvereyim... 'Hadi be ağalar, hızlı hızlı çalışın da bitiriverin!' dedim durdum"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 34) cümleleri çocuğun Mustafa Kemal'e sevgi ve hayranlığı ifade ettiği için sevgi değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, *"Yanlarına o kadar çok gittim geldim ki benimle muhabbet etmeye alıştılar..... Arada çörek aldılar, şerbet içtiler. İçlerinden biri beni her gün gördüğünde 'Geldi bizim ustabaşı!' deyip güldü."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 34) cümleleri işçilerin çocuğa karşı sevgi ve yakınlıklarını gösterdiği için sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"Herkes Mustafa Kemal Paşa'ya ve arkadaşlarına bakıyordu. Bir tek ben hep anneme baktım. Gözümü annemden ayırmadan uzun uzun baktım. Onu ilk kez o gün gülerken gördüm. Eve hiç gitmeyelim, hep orada kalalım istedim"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 38) cümlelerinde çocuğun annesine olan sevgisi vurgulandığı için sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"Annem sana tarhana pişireyim mi hem de sütlü dedi. Sütlü tarhana bu hayatta en çok sevdiğim şeydi"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 38) ve *"En az tarhana kadar sevdiğim bir şey daha varsa o da trendir."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 40) cümlelerinde çocuğun sevdiği yemek ve taşıt vurgulandığı için sevgi değeri ile ilişkilendirilmiştir. *"Kimi sorsalar bulurum, kime sorsalar beni tanır. Çok konuşuyorum ya ben, ondan biliyorlar beni. Ne zaman yanlarına gitsem 'Haah gene geldi bizimki' diyorlar"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 48) cümleleri çocuğun herkes tarafından sevildiğini belirttiği için sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"Annem benim için 'Ayaklı gazete maşallah.' deyip deyip gülüyordu. O öyle desin de gülsün diye daha çok haber götürüyordum eve."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 48) cümleleri çocuğun annesine olan sevgisini vurguladığı için sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde *"...Alışmıştım artık, sadece paraya ihtiyacımız olduğu için değil, Mustafa Kemal Paşa'ya yakın olmak için gidiyordum her gün Meclis'in önüne"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 52) cümleleri çocuğun Mustafa Kemal'e sevgisi nedeniyle sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"'İnşallah baban kazanır be Emin,' dedim. 'İnşallah ordumuz kazanır,' dedi Emin"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 59) cümlesi çocuğun orduya sevgisi nedeniyle sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"...Mustafa Kemal'in karşısına öyle çıkmak istiyordum. Böyle çörek*

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

tablasıyla, şerbet güğümüyle gitmektense elimde kalemimle, kitabımla giderdim yanına.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 63), ve “Mustafa Kemal cephedeyken Meclis’in oraya pek gitmedim. Ben oraya Paşa’yı görmeye gidiyordum...Ama annem, Mustafa Kemal Paşa Ankara’ya gelip de Meclis’i kurunca eskisi kadar ağlamaz olmuştu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) cümleleri çocuğun Mustafa Kemal’e duyduğu hayranlık, saygı ve sevgiyi, onun karşısına daha donanımlı ve anlamlı bir şekilde çıkma arzusuyla ve onun varlığının annesine verdiği huzuru gözlemlemesiyle ifade ettiği için sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde *“Mustafa Kemal Paşa 2 Ekim’de Ankara’ya geri geldi. Hepimiz oradaydık. Hepimiz dediysem, sadece bizim mahalle değil. Ankara’daki herkes.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 89) cümleleri Mustafa Kemal’e duyulan derin sevgi ve bağlılığın, onun dönüşü için tüm Ankara halkını bir araya getiren ortak bir heyecan ve coşku oluşturmalarıyla ifade edildiği için sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde *“...Bizim kapı da çalınır, babam gelir, annem de korkudan düşüp bayılırsa diye hazırlık yaptım. Kapının oraya minder serdim.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 93) cümlesi çocuğun babasını karşılama anına dair derin bir özlemle annesinin durumunu da düşünerek hassasiyetle hazırlık yapması nedeniyle sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir. *“...‘Vatanın kurtulması mı daha önemli, çocukların iyileşmesi mi, sen söyleyiver!’ dedim. ‘İkisi de önemli,’ dedi annem. ‘Nasıl ki vatansız çocuk olmazsa, çocuksuz da vatan olmaz’..”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 95) cümleleri hem vatana hem de çocuklara duyulan sevginin birbiriyle ayrılmaz bir bütün olarak ifade edilmesi nedeniyle sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir. *“Annem kızmazdı ama ağlardı kesin. Ben annem ağlamasını diye uğraşıyordum zaten senelerdir”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 99) cümleleri çocuğun annesinin üzüntüsünü gidermek ve onun mutlu olmasını sağlamak için çaba göstermesi nedeniyle sevgi değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Yardımseverlik değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı yardımseverlik değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 15 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. İlber Ortaylı’nın yazdığı giriş bölümünde *“Tüm bunlara rağmen; insanımız zafere ulaşmaktan başka hiçbir çaremizin olmadığını biliyordu. Vatan sevgisi, öfke, inanç, birlik beraberlik gücü, sıkışmış bir barut topu gibi gün geçtikçe büyüyor ve ülkenin tamamını sarıyordu.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 5) cümleleri halkın zafere ulaşma yolunda birbirine destek olarak fedakârca mücadele ettiğini vurguladığı için yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde *“Ben eve gidiyom,’ dedim Hakkı’ya. Canım sıkılmıştı. Biraz sonra sırtında döşeğiyle Hakkı’da bize geldi. ‘Ben bu gece sizde uyuyayım’ dedi. Hakkı’ya serebileceğimiz ikinci bir döşeğimiz yoktu”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 16) cümlelerinde Hakkı’nın arkadaşına destek olmak istemesi yardımseverlik değeriyle ilişkilendirilmiştir. *“Annem evimizden hiç çıkmaz. Bütün gün evde çarık diyor. Bu çarıkları gelip birileri evden alıyor, askerlere gönderiyorlar”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümlelerinde çocuğun annesinin askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için fedakârca çalışması yardımseverlik değeriyle ilişkilendirilmiştir. *“Akşama doğru başka bir adam kibritlerin hepsini aldı, kutuya para bıraktı. Bu kadar kolay olacağını hiç*

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



düşünmemiştim. Hiçbir şey sormamıştı, hiçbir şey de dememişim. Sevinçle eve koştum” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 23) cümleleri adamın satış yapamayan çocuğa sorgusuz ve karşılıksız şekilde yardım etmesi sebebiyle yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. “O kış evimize annemin akrabası geldi. Bize bir çuval un bıraktı. Annem yine ağladı. Ben çok sevinmişim, yiyecek ekmeğimiz vardı artık.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 23) cümleleri, birine yapılan yardımla sıkıntıların hafifletilmesi sebebiyle yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, *“Yanlarına o kadar çok gittim geldim ki benimle muhabbet etmeye alıştılar. Kendime çörek tezgâhi istiyordum. Bir yerden tahta buldum geldim de bu abiler tezgahımın ayaklarını çakıverdiler” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 34) cümleleri işçilerin çocuğa yardımcı olması sebebiyle yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Yok aslanım, kandırmadık. Bu sıralar Paşa’yla arkadaşları otursun diyeymiş. Valla bende anlamadım ama başka eşya alacak para yok herhâlde. Okullardan sıra toplayın dediler. Çatıyı kapattık ya dün, kiremitleri de milletin evinin çatısından söküp getirmişler. Aha şimdi de gaz lambası toplamaya gidiyoruz. Bizim evin çatısında sağlam kiremit olsa ben de getiriverirdim” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 36) cümlelerinde çocuğun meclis inşaatında çalışanlara yardım etmeye istemesi yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Haline üzüldüm, bu saydıklarına bakılırsa çok yorgun olmalıydı. Hemen bir bardak şerbet doldurdum, bir de çörek çıkardım heybemden. Başta almak istemedi ama sonra kabul etti” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 44) cümlelerinde çocuğun yorgun arkadaşına şerbet ve çörek ikram etmesi yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.*

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde *“Caminin arkasındaki evlerden birinde kadınlar hep birlikte toplanıp büyük dokuma tezgahında bez dokuyorlardı. Bu bezlerden askerlerimize çadır dikeceklermiş. Bazen sabaha kadar dokudukları oluyordu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 53) cümlelerinde kadınların askerlere yardım için çalışmaları yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Emin’in babası yarışmayı kazandı. Artık milli marşımız vardır. Emin, babası şair Mehmet Akif’in, meclisin ödül olarak verdiği parayı çocuklar için bağışladığını söyledi” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 60) cümlelerinde çocuklara yardım için para bağışlanması yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı’dan mesaj var bilgi kutusu içinde *“...kazandığı mükâfatı da kendisinin yarışmayla ilgisi olmadığını söyleyerek kabul etmemiş ve Hilal-i Ahmer bünyesinde, kadın ve çocuklara iş öğreten ve cepheye elbise diken Daru’l Mesai Vakfı’na bağışlamıştı” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 61) cümleleri yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. “...İhsan’a ‘Sakin bir daha ekmek çalma, bize gel, biz sana veririz’ dedim. Kolundan tutup bizim eve götürdüm.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 69), “Annem İhsan’ı yıkadı. Söküklerini dikti. Bitlerini temizledi. Bize yemek koydu. Biz yemek yerken o, İhsan’ın ayağına göre çark dikti. Evimizde bir yatak vardı, annemle birlikte ayaklı başlı yatıyorduk. Yataktaki yerine İhsan’ı yatırdı, kendisi de minderlerin üstüne kıvrıldı” (s.70) ve “...Burada rahatları iyi. İyi bakıyoruz çocuklara. Hepsi memleketin evladadır, hepsi hepimizin evladadır ’dedi ve İhsan’ı yanına aldı” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 70) cümlelerinde çocuğun ve annesinin kimsesiz kalan bir çocuğa davranışları yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. İlber Ortaylı’dan mesaj var bilgi kutusu içinde yer alan *“...1920’lerden beri çalışan bu kurumun adı sonraları Çocuk Esirgeme Kurumu oldu. Bugünkü Türkiye ve Türk halkı bu gibi çocukları almak ve yanında yetiştirmek konusunda yüksek bir hamiyet göstermektedir. Bu coşku ve eğilimi değerlendirmek gerekir.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 71) cümleleri yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.***

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Duyarlılık değeri

Cumhuriyet'in İlk Sabahı kitabı duyarlılık değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 14 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. İlber Ortaylı'nın yazdığı giriş bölümünde *"Bildiğiniz bütün yüksekokulların, Tıbbiye'nin, Mühendis Mektebi'nin sınıfları boşalmıştı. Gençlerin çoğu şehit olmuştu. Anadolu'da en iyi zanaatkarlar, tarlaları süren çiftçiler, eli ayağı tutanlar ölmüştü. Geriye kalanlar ise savaştaydı"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 4) cümleleri savaşın toplumun her kesiminde oluşturduğu kayıpları, insanların fedakarlıklarını belirttiği için duyarlılık değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"Mustafa Kemal ve arkadaşları işte bu inancı sabırla, kararlılıkla, büyük yüreklilikle ateşledirler. Bundan sonrasında tüm ülke kurtuluş için savaşacak, kurtuluş için yaşayacak, kurtuluş için nefes alacaktı..."* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 5) cümleleri milletin bağımsızlık mücadelesine olan inancını ve gösterdiği fedakarlıkları belirttiği için duyarlılık değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde *"Ne zaman ocağımız fazla yansa annem hemen üstüne kül atıyor. Askerlerimiz cephede soğuktalar 'diyor. Ne zaman sofraya otursak 'askerlerimizin yiyecek ekmeği yok' diyor. Sofradan doymadan kalkıyor. Ayağıma çarığımı her giydiğimde 'Ah askerlerimizin çarığı bile yok doğru düzgün 'diyor"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 11) ve *"Annem 'Onlar cephede savaşılıyorlar, biz burada. Bütün memleket savaşta, senin çıplak ayağın da savaş, aç karnın da savaş, 'diye cevap verdi. Belki de öyledir. Ama yine de bu, babamın çok büyük bir asker olduğu gerçeğini değiştirmiyor, o bizden daha çok savaşta. Evde otururken savaş mı olur?"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 11) cümleleri annenin savaş koşullarını ve cephedeki askerlerin yaşadığı zorlukları kendi hayatına yansıtarak fedakârlık yapması ve bu durumun çocuk üzerinde farkındalık oluşturması nedeniyle duyarlılık değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"Ben eve gidiyom,' dedim Hakkı'ya. Canım sıkılmıştı. Biraz sonra sırtında döşeğiyle Hakkı da bize geldi. 'Ben bu gece sizde uyuyayım' dedi. Hakkı'ya serebileceğimiz ikinci bir döşeğimiz yoktu"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 16) cümlelerinde Hakkı'nın sırtında yatağıyla gelmesi duyarlılık değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"Annem evimizde hiç çıkmaz. Bütün gün evde çarık diyor. Bu çarıkları gelip birileri evden alıyor, askerlere gönderiyorlar"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) annenin cephedeki askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için özveriyle çalışması duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, *"Haline üzüldüm, bu saydıklarına bakılırsa çok yorgun olmalıydı. Hemen bir bardak şerbet doldurdum, bir de çörek çıkardım heybemden. Başta almak istemedi ama sonra kabul etti"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 44) cümleleri çocuğun tanıştıklarında arkadaşının yorgunluğunu fark edip ikramda bulunması duyarlılık değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde *"Annemler de arada sırada oradaki silah atölyesine çalışmaya gidiyorlardı. Kadınlar da çalışıyorlardı cepheye silah yetiştirmek için...ama annem Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya gelip de Meclis'i kurunca eskisi kadar ağlamaz olmuştu. Gece gündüz çalışıyordu...evde çarık diyor, dokuma tezgahına çadır bezi dokumaya, silah fabrikasına mermi doldurmaya gidiyor, durmadan çalışıyordu"* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) cümlelerinde çocuğun annesinin cephedeki mücadeleye katkı sağlamak için özveriyle çalışması duyarlılık değeriyle ilişkilendirilmiştir. *"Mustafa Kemal Paşa da 'Siz orada yalnız düşmanı"*



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

değil, milletin makus talihini de yendiniz. İstila altındaki topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferinizi kutluyor' diye yazmış. 'ohhh,' dedim 'kutlarınız tabii!' Sahiden de kutluyorduk. Bütün camiler ışıklandırıldı, sokakta birbirine sarılan kaç kişi gördüm, sayamadım" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 61) cümleleri, milletin zafer coşkusu ve ortak sevincini yansıtarak bireylerin ulusal başarıya duyarlılık gösterdiğini ve bu başarıyı yürekten kutladığını ifade etmesi nedeniyle duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde "Mustafa Kemal Paşa 2 Ekim'de Ankara'ya geri geldi. Hepimiz oradaydık. Hepimiz dediysem, sadece bizim mahalle değil. Ankara'daki herkes. Evde hasta yataklarında yatan yaşlılar bile, kundaktaki bebekler bile geldiler kutlamaya. Hep beraber bağırдық. Sesimiz gökleri buldu: 'Vatan kurtulduuuuu!'" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 89) cümleleri, sağlık ve yaş durumuna bakmaksızın herkesin zafer kutlamalarına katılmasıyla ulusal bağımsızlığa duyulan ortak hassasiyeti yansıması nedeniyle duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde "...Bizim kapı da çalınır, babam gelir, annem de korkudan üşüp bayılırsa diye hazırlık yaptım. Kapının oraya minder serdim." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 93) cümleleri çocuğun annesinin bayılma ihtimaline karşı güvenliğini düşünmesi duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir. "...Savaş tekrar başlamazsa geri dönen askerleri tekrar savaşa çağırılmazdır. Tekrar çağırılmazlarsa kimse gitmezdi. Kimse gitmezse çocuklar babasız kalmazdı" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 94) cümleleri savaşın ailelere verdiği zararı vurguladığı için duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir. "Annem kızmazdı ama ağlardı kesin. Ben annem ağlamasını diye uğraşıyordum zaten senelerdir. Kendime kızdım. Durduk yere ağlatacaktım annemi" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 99) cümlelerinde çocuğun annesini üzmemeye çalışması duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

İlber Ortaylı'dan Cumhuriyetin Tüm Çocuklarına başlıklı sonuç bölümünde "Cumhuriyetimizin 100. Yılındayız. Anne babalar kadar bu ülkenin geleceği olan çocuklarımızın da içinde bulunduğumuz yılın önemini anlaması çok önemli" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 116) cümleleri Cumhuriyetimizin 100. Yılı'nın önemine karşı herkesin duyarlı olması gerektiğini vurguladığı için duyarlılık değeriyle ilişkilendirilmiştir.

Mütevazilik değeri

Cumhuriyet'in İlk Sabahı kitabı duyarlılık değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 11 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde "Çarşıdaki caminin önünde bütün gün Hakkı'yla birlikte satış yapmıştık. O macun satıyordu ben şerbet." (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 13) cümlelerinde çocukların şerbet ve macun satarak geçimlerini sağlaması mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir. "'Ben eve gidiyorum,' dedim Hakkı'ya. Canım sıkılmıştı. Biraz sonra sırtında döşeğiyle Hakkı'da bize geldi. 'Ben bu gece sizde uyuyayım' dedi. Hakkı'ya serebileceğimiz ikinci bir döşeğimiz yoktu. Sırtında getirdiği döşeği benimkinin yanına serdi" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 16) cümlelerinde çocuğun misafirlığe gittiği eve döşeğiyle gitmesi mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir. "Annem bir evimiz olduğu için her gün saatlerce şükreder. 'İnsanlarımız evsiz barksız, kalacak yerleri yok, çok şükür bir evimiz var' der durur. Her yer evsiz insan dolu. Ev dediğim de bir göz oda işte" (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri sahip olduklarına rağmen gösterdiği

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

minnettarlık ve alçakgönüllülük sebebiyle mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Her zaman para vermiyorlardı. Çoğu zaman pazarlarda bir avuç nohut, bir avuç fasulye, birkaç yumurta ile şerbet takas ediyordum. Bize bunlar lazımdı”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 23) cümleleri çocuğun sahip olduklarıyla yetinme ve daha fazlasını istememe tutumu sebebiyle mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, *“... Bu sıralar Paşa’yla arkadaşları otursun diyeymiş. Valla bende anlamadım ama başka eşya alacak para yok herhâlde. Okullardan sıra toplayın dediler. Çatıyı kapattık ya dün, kiremitleri de milletin evinin çatısından söküp getirmişler. Aha şimdi de gaz lambası toplamaya gidiyoruz. Bizim evin çatısında sağlam kiremit olsa ben de getiriverirdim”* (s.36) ve İlber Ortaylı’dan mesaj var bilgi kutusu içinde yer alan *“Burası İttihat ve Terakki Kulübü’yü; Meclis olarak hazırlanmıştı, sıralar bile civardaki okullardan getirilmişti. Mütevazı bir binada yeni Türkiye Devleti adı ve sanıyla aslında kurulmuştu”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 37) cümleleri zorluklar içinde bile gösterilen alçakgönüllülük ve sahip olduklarıyla yetinme tutumu sebebiyle mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Haline üzüldüm, bu saydiklarına bakılırsa çok yorgun olmalıydı. Hemen bir bardak şerbet doldurdum, bir de çörek çıkardım heybemden. Başta almak istemedi ama sonra kabul etti”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 44) cümlelerinde çocuğun başta şerbet ve çöreği almak istememesi mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde *“Emin’in babası yarışmayı kazandı. Artık milli marşımız vardır. Emin, babası şair Mehmet Akif’in, meclisin ödül olarak verdiği parayı çocuklar için bağışladığını söyledi”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 60) ve İlber Ortaylı’dan mesaj var bilgi kutusu içinde yer alan *“...kazandığı mükâfatı da kendisinin yarışmayla ilgisi olmadığını söyleyerek kabul etmemiş ve Hilal-i Ahmer bünyesinde, kadın ve çocuklara iş öğreten ve cepheye elbise diken Daru’l Mesai Vakfı’na bağışlamıştı”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 61) cümleleri Mehmet Akif Ersoy’un ödül olarak verilen parayı bağışlaması sebebiyle mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir. Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde *“Kalem işini halletmem kolay oldu. Demiryolunun oraya gittim. Orada eski kömür parçaları çok olur, heybemi yanmış kömürle dolduruverdim. Bununla yazardım”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 75) cümleleri zenginlik ya da lüks aramadan mevcut olanlarla yetinme ve basit çözümlerle işlerini halletme tutumu sebebiyle mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Annem İhsan’ı bıraktığımız yerde, arkadaşının yanında sofracı olarak işe başladı. İhsan’dan ve diğer çocuklardan haberler getiriyordu bana. Onun aldığı para karnımızı doyurmaya yetiyordu. Ben mektebe gidip geliyordum”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 81) cümleleri çocuğun annesinin zorluklar içinde dahi çalışarak ailesini geçindirmeye çalışması ve çocuğun da bu durumdan şikayetçi olmaması sebebiyle mütevazilik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Sabır değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı duyarlılık değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 10 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. İlber Ortaylı’nın yazdığı giriş bölümünde, *“Tüm bunlara rağmen; insanımız zafere ulaşmaktan başka hiçbir çaremizin olmadığını biliyordu. Vatan sevgisi, öfke, inanç, birlik beraberlik gücü, sıkışmış bir barut topu gibi gün geçtikçe büyüyor ve ülkenin tamamını sarıyordu.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 5) cümleleri zorluklara rağmen yılmadan mücadele etmeyi ve

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

sabırlı bir şekilde zaferi beklemeyi anlatması sebebiyle sabır değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Mustafa Kemal ve arkadaşları işte bu inancı sabırla, kararlılıkla, büyük yüreklilikle ateşledirler. Bundan sonrasında tüm ülke kurtuluş için savaşacak, kurtuluş için yaşayacak, kurtuluş için nefes alacaktır...”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 5) cümleleri inanç ve kararlılıkla, zorluklar karşısında sabırla verilen mücadelenin önemini vurgulaması sebebiyle sabır değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde *“Birkaç yıldır sokaklarda şerbet satıyorum. Şerbeti annem evde kaynatıyor. Reyhan şerbeti... O kadar güzel ki, bazen dayanamayıp kendim de içiyorum. Ama çok içmem. Çok içersem satamam.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri, zorluklara rağmen işine odaklanarak sabırlı bir şekilde çalışmanın önemini vurgulaması sebebiyle sabır değeri ile ilişkilendirilmiştir.

“Mustafa Kemal Paşa’yı o gün ancak uzaktan gördüm. Soracağım soruyu da sormadım. Olsun varsın. Nasıl olsa artık Ankara’daydı, yine görür, yine sorardım.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 26), *“Eve yakın olsa her gün buraya gelir, Mustafa Kemal Paşa’yı beklerdim. Elbet bir gün görürdüm.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 28), Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, *“Mustafa Kemal Paşa yakınımaya gelecek diye her gün meydana indim. Her gün gittim işçilerin yanına. Bir an önce bitirsinler, bir an önce gelsin Paşa, bir an önce görsün beni de soruvereyim... ‘Hadi be ağalar, hızlı hızlı çalışında bitiriverin!’ dedim durdum”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 34) ve Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde, *“...Alışmıştım artık, sadece paraya ihtiyacımız olduğu için değil, Mustafa Kemal Paşa’ya yakın olmak için gidiyordum her gün Meclis’in önüne”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 52) cümleleri çocuğun sabırla tekrar Mustafa Kemal’i göreceği anı beklemesi sebebiyle sabır değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Ben evde ne istesem annem ‘Hele savaş bitsin,’ diyordu. Ben de yapacağım her şey için ‘Hele savaş bitsin diyordum’.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 63) cümleleri çocuğun ve annesinin sabırla savaşın bitmesini beklemeleri nedeniyle sabır değeriyle ilişkilendirilmiştir. *“Kurban Bayramı’nın ikinci günü Mustafa Kemal Paşa’nın attan düştüğünü, kaburga kemiğini kırdığını duyduk. Ama o, ertesi gün yeniden cepheye gitmiş.....Bak Paşa iyileşmeden gitmiş cepheye”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) cümleleri Mustafa Kemal Paşa’nın sabır ve azimle tedavi sürecini beklemekten cepheye gitmesi sebebiyle sabır değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“...ama annem Mustafa Kemal Paşa Ankara’ya gelip de Meclis’i kurunca eskisi kadar ağlamaz olmuştu. Gece gündüz çalışıyordu. Bitecek inşallah, kurtaracağız vatani,’ diyor.”* (s.64) cümleleri çocuğun annesinin savaşın bitmesi umuduyla sabırla çalışmaya devam etmesi sebebiyle sabır değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Saygı değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı saygı değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 9 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde *“Hoş geldin desene evladım babana!’ dedi birileri.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 14) cümleleri büyüklere karşı saygılı olma ve onları güzel bir şekilde karşılama gerekliliği sebebiyle saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



“...Epey zaman onu izledim. Hiç kıılmıdamadı. Bir başınaydı...Kızarsa kaçardım. Nasıl olsa yakalayamaz diye düşündüm. Sonra böyle düşündüğüm için kendime kızdım.” (s.20) cümleleri babası gazi olan Hakkı'nın düşüncelerinden pişman olması sebebiyle saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde “*Baban burada n'apıyor Emin?*” diye soruverdim. Sanki babasını tanıyormuşum, onun babasıysa benim de amcammış gibi çıkmıştı ağzımdan soru, utandım.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 56) cümleleri büyüklere karşı içtenlik ve hürmet duygusunu yansıtmaması sebebiyle saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir. “...Mustafa Kemal'in karşısına öyle çıkmak istiyordum. Böyle çörek tablasıyla, şerbet güğümüyle gitmektense elimde kalemimle, kitabımla giderdim yanına.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 63) cümleleri çocuğun Mustafa Kemal'e duyduğu saygıyı göstermek amacıyla daha uygun bir şekilde görünme isteğini yansıtmaması sebebiyle saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde “*Beni görünce elini uzattı, 'Tanışalım' dedi. Elini öpmek için eğildim ama öptürmedi.*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 78) Mustafa Kemal'in çocuğa gösterdiği alçak gönüllük ve saygıya dayalı iletişim sebebiyle saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Birini bekliyorum' dedi, 'arkadaşım İstanbul'dan bir paket getirecek.' Ne olduğunu çok merak ettim ama sordum da*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 85) cümlelerinde çocuğun merak ettiğini ayıp olur diye sormaması saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Mustafa Kemal Paşa 2 Ekim'de Ankara'ya geri geldi. Hepimiz oradaydık. Hepimiz dediysem, sadece bizim mahalle değil. Ankara'daki herkes.*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 89) cümlelerinde herkesin Mustafa Kemal'i karşılamaya gitmesi saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Öğretmenimiz bir sabah 'Yarın hep birlikte Meclis'e gideceğiz. Temiz kıyafetlerinizi giyinin' dedi*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 97) cümlelerinde temiz kıyafetler giyilip hazırlanılarak meclise gidilmesi saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Paşam ben size bir soru soruverecektim' dedim. Uğraşsam da düzeltemiyordum bu konuşmayı...*” Mustafa Kemal Paşa da kızacak şimdi düzgün konuşmadım diye. Dilimi ısırırım.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 100) cümlelerinde çocuğun Mustafa Kemal'in karşısında konuşmalarını düzeltmeye çalışması saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Dürüstlük değeri

Cumhuriyet'in İlk Sabahı kitabı dürüstlük değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 7 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde “*Hoca bir daha mektebe gelersen seni döverim, git şerbet sat. Burada öğreneceğini öğrendin zaten dedi. Bir daha gitmeyeceğim.*” Dedim. Tam böyle dememişti ama buna benzer bir şey söylemişti işte. Annem de “*İyi o zaman gitme sen de*” desin diye bekliyordu. Ama bunun yerine ertesi sabah benimle geldi. Mektebe koşarak gittik.” ve “...Epey zaman onu izledim. Hiç kıılmıdamadı. Bir başınaydı...Kızarsa kaçardım. Nasıl olsa yakalayamaz diye düşündüm. Sonra böyle düşündüğüm için kendime kızdım.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 20) cümleleri çocuğun kendi duygu ve davranışlarını samimiyetle ifade etmesi sebebiyle dürüstlük değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Boynumdaki kutuyla dikildim durdum çarşıda. Biri gelip 'Kaça bunlar?' diye sordu. Bilmiyordum ki... Onu söylememişti annem. Omuzlarımı silktilim. Adam yürüyüp gitti*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 22) cümleleri çocuğun bilmediği bir konuda yanlış bilgi vermemesi sebebiyle dürüstlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.

Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.

Araştırma Makalesi / Research Paper

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, “*Yok aslanım, kandırmadık. Bu sıralar paşa otursun diyeymiş*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 36) cümleleri ustaların çocuğa dürüstçe konuşması sebebiyle dürüstlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde “*Ekmek çaldığını omuzlarını silkerek söylemişti. Aç olsam da dilenemezdim ben. Çok paramız yoktu ama hiç aç kalmamıştık. Aç kalsam dilencilik yapar mıydım bilmiyordum. Ama ekmek çalmayacağımı biliyordum*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 69) cümleleri çocuğun zor koşullara rağmen doğru olmayan bir davranıştan kaçınma kararlılığı sebebiyle dürüstlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde “*Duvara yazı yazabilmek için iki şeye ihtiyacım vardı: Birincisi koca bir kalem, ikincisi de mektebe gidip yazı yazmayı iyice öğrenmem. Hocayı da hiç sevmiyordum ama bu işin hatırına katlanacaktım artık, ne yapayım*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 75) cümleleri çocuğun duygularını açıkça ifade etmesi nedeniyle dürüstlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

“*Ekinler ekilince savaş da bitecekti, öyle yazıyordu gazetede’ dedim. Sevinsin gariban. Annem o gün uydurduğumu anladı. Komşular gittikten sonra bağırmaya başladı. ‘Anlatacaksan doğru dürüst anlat haberleri’ Yalancı mı oldun sen benim başıma*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 83) cümleleri, doğruyu söylemenin ve gerçekleri çarpıtmamanın önemine vurgu yapması sebebiyle dürüstlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Merhamet değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı merhamet değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 7 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde “*Annem evimizde hiç çıkmaz. Bütün gün evde çarık dikiyor. Bu çarıkları gelip birileri evden alıyor, askerlere gönderiyorlar*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri çocuğun annesinin başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı olma ve zorluk içinde olanlara yardım etme anlayışı nedeniyle merhamet değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, “*Herkes Mustafa Kemal Paşa’ya ve arkadaşlarına bakıyordu. Bir tek ben hep anneme baktım. Gözümü annemde ayırmadan uzun uzun baktım. Onu ilk kez o gün gülerken gördüm. Eve hiç gitmeyelim, hep orada kalalım istedim*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 38) cümleleri çocuğun annesine duyduğu derin sevgi nedeniyle merhamet değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Benim babam da’, dedim bardağı alırken ‘şehittir’ Çocuk bana sarıldı. Neden sarıldığını anlamadım. Ama iyi hissettim.*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 44) cümlelerinde çocuğun başkalarının acısını anlayarak empati gösterme ve bu duyguyu paylaşması merhamet değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Haline üzüldüm, bu saydıklarına bakılırsa çok yorgun olmalıydı. Hemen bir bardak şerbet doldurdum, bir de çörek çıkardım heybemden. Başta almak istemedi ama sonra kabul etti*” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 44) cümlelerinde çocuğun başkasının yorgunluğunu ve zor durumunu anlayıp ona yardım eli uzatması merhamet değeri ile ilişkilendirilmiştir. “*Annem benim için ‘Ayaklı gazete maşallah.’ Deyip deyiş güliyordu. O öyle desin de gülsün diye daha çok haber götürüyordum eve.*”

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

(Yaşar ve Ortaylı, 2023, 48) cümlelerinde çocuğun annesinin gülmesi için çabalaması merhamet değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde “...İhsan’a ‘Sakın bir daha ekmek çalma, bize gel, biz sana veririz’ dedim. Kolundan tutup bizim eve götürdüm.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 69) ve “Annem İhsan’ı yıkadı. Söküklerini dikti. Bitlerini temizledi. Bize yemek koydu. Biz yemek yerken o, İhsan’ın ayağına göre çarık dikti. Evimizde bir yatak vardı, annemle birlikte ayaklı başlı yatıyorduk. Yataktaki yerine İhsan’ı yatırdı, kendisi de minderlerin üstüne kıvrıldı” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 70) cümlelerinde çocuğun ve annesinin davranışları merhamet değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde “...Bizim kapı da çalınır, babam gelir, annem de korkudan düşüp bayılırsa diye hazırlık yaptım. Kapının oraya minder serdim.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 93) cümlelerinde çocuğun davranışı merhamet değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Aile bütünlüğü değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı aile bütünlüğü değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 6 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde “...Ev dediğim de bir göz oda işte. Damı akıyor. Annemle birlikte yatıyoruz. Bir tane döşeğimiz var. Kışın evimiz çok soğuk oluyor, birbirimize sarılınca ısınıyoruz” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri aile üyelerinin birbirlerine olan bağlılıklarını ve zorluklara karşı birlikte dayanışma içinde olduklarını ifade ettiği için aile bütünlüğü değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, “Herkes Mustafa Kemal Paşa’ya ve arkadaşlarına bakıyordu. Bir tek ben hep anneme baktım. Gözümü annemde ayırmadan uzun uzun baktım. Onu ilk kez o gün gülerken gördüm. Eve hiç gitmeyelim, hep orada kalalım istedim” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 38) cümlelerinde çocuğun annesi için hissettikleri aile bütünlüğü değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde “Bazı satıcı çocuklar öyle temiz değildir. Ayaklarında ayakkabıları bile yoktu. Üstlerindeki kıyafetler yırtık pırtıktır.... Gözü çapaklı çocuklar bile var. Bunlar annesi olmayan çocuklar” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 68) cümlelerinde annesi olmayan çocukların zor durumda olması aile bütünlüğü değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde “Ama anneme bunu söylemedim. Sabaha kadar küs yattık. Sabah uyandığında yine barışmıştık” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 83) cümlelerinde çocuğun annesi ile yaşadığı küçük bir kırgınlığın ardından hemen barışmaları aile bütünlüğü değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde, “Mektepteki bazı arkadaşlarımın babaları geri dönmüştü. Çoğu babasının öldüğünü sanıyordu...Bizim kapı da çalınır, babam gelir, annem de korkudan üşüp bayılırsa diye hazırlık yaptım. Kapının oraya minder serdim.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023,

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

93) cümleleri aile içindeki özlem ve yeniden birleşme umudu sebebiyle aile bütünlüğü değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Annem kızmazdı ama ağlardı kesin. Ben annem ağlamasını diye uğraşıyordum zaten senelerdir. Kendime kızdım. Durduk yere ağlatacaktım annemi”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 99) cümlelerinde çocuğun annesinin üzülmemesi için hassas davranışı aile bütünlüğü değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa | 570

Dostluk değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı dostluk değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 5 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde *“Çarşıdaki caminin önünde bütün gün Hakkı’yla birlikte satış yapıyorduk. O macun satıyordu ben şerbet.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 13) cümlelerinde çocuğun arkadaşıyla beraber çalışması dostluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Ben eve gidiyorum,’ dedim Hakkı’ya. Canım sıkılmıştı. Biraz sonra sırtında döşeğiyle Hakkı’da bize geldi. ‘Ben bu gece sizde uyuyayım’ dedi. Hakkı’ya serebileceğimiz ikinci bir döşeğimiz yoktu.... Üzülmiş müydü, korkmuş muydu, utanmış mıydı? Hissettiği tam olarak neydi bilmiyorum”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 16) cümlelerinde çocuğun arkadaşına karşı hassas davranışı dostluk değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, *“Benim babam da’, dedim bardağı alırken ‘şehittir’ Çocuk bana sarıldı. Neden sarıldığını anlamadım. Ama iyi hissettim.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 44) cümlelerinde çocukların acılarını paylaşarak duygusal bir bağ kurmaları dostluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Eskiden ben sadece bizim mahalledekilerin adını bilirdim. Zülküf Hoca, Kâmil Dayı, Bedia Ebe, Hakkı, İsmail, Nurettin, Sait hepsi bu kadardı. Sonra çalışmaya başladım. Hammal Hamza, Boyacı Kamber, Gazeteci Yusuf, Sucu Ali Rıza hep arkadaşım oldu. Dükkanlara, hanlara gide gele ne kadar demirci ustası, nalbant, keçeci, berber, hallaç, terzi, ekmekçi varsa hepsini tanıdım”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 48) cümlelerinde zamanla çocuğun tanıdığı insanların sayısının artması dostluk değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde *“... Benim babam da kazansaydı, kesin böyle yapardı, diye düşündüm. Emin kadar sevindim”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 60) cümleleri çocuğun başkalarının başarısına sevinci ve arkadaşının sevincini paylaşması sebebiyle dostluk değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Tasarruf değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı tasarruf değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 5 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde *“Birkaç yıldır sokaklarda şerbet satıyorum. Şerbeti annem evde kaynatıyor. Reyhan şerbeti... O kadar güzel ki, bazen dayanamayıp kendim de içiyorum. Ama çok içmem. Çok içersen satamam.”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) cümleleri çocuğun aşırı tüketimden kaçınması sebebiyle tasarruf değeri ile ilişkilendirilmiştir. *“Her zaman para vermiyorlardı. Çoğu zaman pazarlarda bir avuç nohut, bir avuç fasulye, birkaç yumurta ile şerbet takas ediyordum. Bize bunlar lazımdı”* (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 23) cümlelerinde alternatif ödeme yöntemleri ile ailenin ihtiyaçlarını karşılaması tasarruf değeri ile

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

ilişkilendirilmiştir. “Gideceğim yer acaba çok kalabalık olur muydu? Kalabalık, çok insan demektir, çok insan da çok müşteri. Kafamda da bir yandan hesap yapıyordum” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 24) cümlelerinde çocuğun satış yapıp para kazanmayı hedeflemesi tasarruf değeri ile ilişkilendirilmiştir.

“...ama annem o undan sıcak çörekler pişirdi. ‘Git bunları sat,’ dedi. Çöreklerden kazandığımız parayla yine un aldık. O kış şerbetin yanında çörek de satmaya başladım” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 24) cümlelerinde yardımla gelen unu kendileri yemeden ile çörek yapıp satmaya başlamaları tasarruf değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Açılıyor başlıklı ikinci bölümde, “...Bu sıralar Paşa’yla arkadaşları otursun diyeymiş. Valla ben de anlamadım ama başka eşya alacak para yok herhâlde. Okullardan sıra toplayın dediler. Çatıyı kapattık ya dün, kiremitleri de milletin evinin çatısından söküp getirmişler. Aha şimdi de gaz lambası toplamaya gidiyoruz. Bizim evin çatısında sağlam kiremit olsa ben de getiriverirdim” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 36) ve İlber Ortaylı’dan mesaj var bilgi kutusu içinde “Burası İttihat ve Terakki Kulübü’yü. Meclis olarak hazırlanmıştı, sıralar bile civardaki okullardan getirilmişti. Mütevazi bir binada yeni Türkiye Devleti adı ve sanıyla aslında kurulmuştu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 37) cümleleri eldeki mevcut kaynakların kullanılarak ihtiyaçların karşılanmaya çalışılması sebebiyle tasarruf değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Temizlik değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı temizlik değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 4 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde “Annem beni elimi yüzümü yıkamadan yatağa sokmaz. Hava ne kadar soğuk olursa olsun her hafta banyomu yaptırır. Sabahları saçlarımı tarar, tırnaklarımı temizler, evden öyle gönderir. ‘Her zaman tertemiz gezeceksin, üstünü başını batırma sakın’ der.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 67) cümleleri annesinin çocuğun temizliğine ve hijyenine önem vermesi sebebiyle temizlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Bazı satıcı çocuklar öyle temiz değildir. Ayaklarında ayakkabıları bile yoktu. Üstlerindeki kıyafetler yırtık pırtıktır.... Gözü çapaklı çocuklar bile var. Bunlar annesi olmayan çocuklar” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 68) ve “Annem İhsan’ı yıkadı. Söküklerini dikti. Bitlerini temizledi.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 69) cümlelerinde çocuklardaki temizlik eksikliğinin annesizliklerine bağlanması temizlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. Ankara Başkent Oldu başlıklı beşinci bölümde, “Öğretmenimiz bir sabah ‘Yarın hep birlikte Meclis’e gideceğiz. Temiz kıyafetlerinizi giyinin’” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 97) cümleleri öğretmenin öğrencilerine temiz giyinmeleri gerektiğini hatırlatması sebebiyle temizlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Mahremiyet değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı mahremiyet değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 2 farklı yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Onlar Cephede Savaşıyorlar, Biz Burada başlıklı birinci bölümde “Annem bir evimiz olduğu için her gün saatlerce şükreder. ‘İnsanlarımız evsiz barksız, kalacak yerleri yok, çok şükür bir evimiz var’ der durur. Her yer evsiz insan dolu. Ev dediğim de bir göz oda işte” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 17) ailenin sahip olduğu evin, mahremiyetlerini koruyan bir alan

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



olması sebebiyle mahremiyet değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Anne bari hızlı yürüme. Kaçmıyor ya mektep. Hiç değilse geç gidelim.” Başlarında erkek yok, bu kadın bir başına sokakta geziyor der, elâlem. İşimizi hızlıca bitirip dönelim’ (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 19) cümleleri çocuğun annesinin toplumsal yargılardan kaçınma çabası sebebiyle mahremiyet değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa | 572 **Estetik değeri**

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı estetik değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 1 yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde İlber Ortaylı’dan mesaj var bilgi kutusu içinde “Türkiye Büyük Millet Meclisi 12 Mart 1921 tarihli oturumunda, Mehmet Akif’in İstiklal Marşı’nı Milli Şiir olarak kabul etti. İstiklal Marşı dünyadaki milli marşların ekserisinin aksine, sade bir üsluptan ve slogan halindeki deyişlerden çok dantel üsluplu bir felsefeyi aksettirir” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 59) cümlelerinde İstiklal Marşı’nın felsefi ve sanatsal derinliğinin vurgulanması sebebiyle estetik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Adalet değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı adalet değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 1 yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Vatanımız Kurtuldu başlıklı dördüncü bölümde İlber Ortaylı’dan mesaj var bilgi kutusu içinde “Mustafa Kemal Atatürk, İzmir’in kurtuluşu sonrasında hükümet konağına girerken merdivenlere serilen ve ‘Onlar işgal ettiklerinde Türk bayrağını yere sermişlerdi’ denilerek çiğnenmesi istenen Yunan bayrağını kaldırtıp ‘Bayrak milletin namusudur; ayaklar altına alınamaz’, diyecek kadar gerçek şövalyedir.” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 89) cümleleri her millete eşit saygı gösterilmesi gerektiğinin vurgulanması sebebiyle adalet değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Sağlıklı yaşam değeri

Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı sağlıklı yaşam değeri açısından incelendiğinde; bu değer ile 1 yerde ilişkilendirme tespit edilmiştir. Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım Hür Yaşarım başlıklı üçüncü bölümde “Ben hasta olunca annem beni ne mektebe gönderiyordu ne işe. Hastasın yat evde iyileşmeden çıkılmaz diyordu” (Yaşar ve Ortaylı, 2023, 64) cümleleri hastalık durumunda dinlenmeye önem verilmesi ve iyileşmeden günlük aktivitelere devam edilmemesi gerektiğine yapılan vurgu sebebiyle sağlıklı yaşam değeri ile ilişkilendirilmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmada Şermin Yaşar ve İlber Ortaylı’nın yazdığı Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2024) yer alan değerler açısından incelenmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer verilen değerler; adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir. (MEB, 2024). Bu araştırma sonucunda Cumhuriyet’in İlk Sabahı kitabında; adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*



saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ulaşılmıştır. Kitapta en çok ilişkilendirme tespit edilen değer vatanseverlik (f:32) değeri olmuştur. Bu durum kitapta Milli Mücadele ve Cumhuriyetin kuruluş sürecinin ele alınmasıyla uyum göstermektedir. Kitapta yoğun olarak ilişkilendirme tespit edilen çalışkanlık (f:26) ve sorumluluk (f:25) değerleri, dönemin zorlu koşullarında insanların gösterdiği azim ve bilinçle ilişkilendirilmiştir. Sevgi (f:18) ve özgürlük (f:17) değerleri, bireysel ve toplumsal açıdan işlenen temaların önemini vurgularken, yardımseverlik (f:15) ve duyarlılık (f:14) değerleri, toplumsal dayanışma ve hassasiyetin ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Mütevazılık (f:11), sabır (f:10), saygı (f:9), dürüstlük (f:7), merhamet (f:7), dostluk (f:5), aile bütünlüğü (f:6) gibi değerlerin yanı sıra tasarruf (f:5), temizlik (f:4), mahremiyet (f:2), estetik (f:1), sağlıklı yaşam (f:1) ve adalet (f:1) gibi değerlere daha sınırlı şekilde yer verilmiştir. Kitapta vatanseverlik, çalışkanlık, sorumluluk, sevgi, yardımseverlik ve duyarlılık gibi değerlere öncelik verilmesi, Milli Mücadele dönemi ve Cumhuriyetin kuruluş sürecine uygun bir içerik sunarken, çocuklara hem milli hem de evrensel değerleri kazandırma konusunda önemli bir katkı sağladığını göstermektedir. Benzer şekilde Denli Abeş (2024) Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabını Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) kök değerlerine göre incelediği araştırmasında kitabın adalet değerini içermediğini, ancak dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi kök değerlerden dokuzunu işlediğini tespit etmiştir. Araştırma, özellikle vatanseverlik değerinin kazandırılmasında kitabın etkili bir kaynak olabileceği sonucuna varmıştır. Bu iki araştırma, kitabın hem sosyal bilgiler hem de Türkçe dersi bağlamında değerler eğitimi açısından önemli bir kaynak olabileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonucunda Cumhuriyetin İlk Sabahı isimli kitabın sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde kullanılabilecek bir kitap olduğu tespit edilmiştir. Öğrenme öğretme sürecinde değerler eğitiminde edebi eserlerden yararlanılmasına yönelik alanyazında yer alan araştırma bulguları bu sonucu destekler niteliktedir. Edebiyatın değerler eğitiminde etkili bir yöntem olduğunu vurgulayan Bohlin'e (2005) göre edebî eserler, öğrencilerin ahlaki hayal gücünü harekete geçirerek, onların benzer durumlarla karşılaşabileceklerini fark etmelerine yardımcı olmaktadır. Hikâyelerdeki yaşam öyküleri, öğrencilerin yaşam boyu ahlaki düşünme alışkanlıkları geliştirmelerine katkı sunmaktadır. Ayrıca, çocuğun gelişim özelliklerine göre onu farklı edebî türlerle (şiir, biyografi, deneme vb.) tanıştırmak da oldukça önemlidir. Alman pedagog Herbart 19. yüzyılın başında öğretmenlerin çocuklarda olumlu sosyal tutumlar geliştirmek için tarih ve edebiyatı ilişkilendirmeleri gerektiğini belirtmiştir (Ata, 2000). Demir (2011) ve Bacak (2008), sosyal bilgiler dersinde öykü kullanımının, öğrencilere bilgi, beceri ve değer kazandırmada etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Pakdemirli (2009), hikâyelerin derslerde kullanılabileceğini ve soyut kavramların öğretiminde hikâye kullanımının öğrenme performansını artırdığını belirtmiştir. Dolmaz ve Kaya (2018) öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde tarihi roman kullanımına yönelik olumlu görüşe sahip olduğunu ve bunun, tarihî romanların eğlenceli bir öğrenme süreci sunması, merak duygusunu canlı tutması ve ders kitaplarına kıyasla daha fazla bilgi aktarabilecek potansiyele sahip olmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Şimşek (2009) tarihi romanların sanatsal ve insani yönleriyle okuyuculara eğlenceli vakit geçirme imkânı sunduğunu, Ata (2000) ise bilimsel anlatımla kuru gelebilecek bilgilerin tarihi romanlarla daha eğlenceli hale geleceğini vurgulamıştır. Yükselen (2013), başarılı ve olumlu davranışlarıyla öne çıkan kahramanların yer aldığı kitapların okunması için çocukların cesaretlendirilmesi gerektiğini belirtirken, Üstündağ (2017), bayrak sevgisi, vatanseverlik, demokrasi ve toplumsal yaşam gibi önemli değerlerin

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 540-576.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 540-576.
Araştırma Makalesi / Research Paper

kazandırılması için kaliteli çocuk kitaplarının hazırlanarak eğitimde kullanılması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.

Alanyazında, özellikle çocuk edebiyatı alanındaki kitaplara yönelik yapılan çalışmaların sonuçları, genel olarak bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Özdemir ve İdi Tulumcu (2017), değerler eğitiminde edebi eserlerin kullanımını ele aldıkları çalışmalarında, edebi eserlerin bireylerin karakter gelişiminde ve değer aktarımında önemli bir rol oynadığını vurgulamışlardır. Ayrıca, değerlerin birer nasihat cümlesi yerine hayatın akışı içinde verilmesinin, okuyucular üzerindeki etkisini artırabilecek bir yaklaşım olduğunu belirtmişlerdir. Kolaç ve Özer (2018), edebi eserlerin milli duyguları, kültürü, kimliği, sevgi ve saygıyı kazandırmada önemli bir katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Kıymaz (2010), Cumhuriyet ve Atatürk ile ilgili konuların, tarihî hikâyeler ve romanlar aracılığıyla çocuklara aktarılmasının, ulusal tarih bilinci ve vatan sevgisinin gelişimine katkı sağladığını belirtmiştir. Oğuzkan (2013), tarihi romanların çocuklarda yurt ve ulus sevgisini uyandırarak ulusal bilinci geliştirdiğini ve aynı zamanda derslerde yeterince ele alınamayan önemli olay ve şahsiyetlerin daha yakından tanınmasına katkı sağladığını ifade etmiştir. Erdal (2009), çocuk edebiyatı kitaplarında en sık işlenen konuların çalışkanlık, iyilikseverlik, yardımlaşma, elindekilerin değerini bilme, söz dinleme, temizlik ve hayvan sevgisi olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmada da Erdal'ın (2009) bulgularına benzer şekilde, Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabında çalışkanlık, yardımseverlik, duyarlılık ve temizlik değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Deveci vd. (2013), Dede Korkut Hikâyelerini değerler açısından inceledikleri araştırmalarında; aile birliğine önem verme, sevgi, dürüstlük, saygı, estetik, cesaret, onurlu olma, dayanışma, vatanseverlik, cömertlik ve merhamet gibi değerlere vurgu yapıldığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile karşılaştırıldığında, sevgi, estetik, vatanseverlik merhamet ve dürüstlük değerlerinin her iki eserde de bulunduğu görülmektedir. Uzman ve Mağden (2002), araştırmalarında yardım etme ve paylaşma değerlerini içeren kitapların çocukların bu davranışları sergilemeleri üzerinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında şu öneriler getirilebilir:

- Sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi kapsamında "Cumhuriyet'in İlk Sabahı" gibi edebi eserlerin daha yaygın kullanılması teşvik edilebilir.
- Öğrencilerin, edebi eserlerde ele alınan değerleri özümseyebilmeleri için metin analizleri ve yaratıcı etkinlikler planlanabilir.
- Kitapta geçen değerleri pekiştirmek için drama, hikâye yazma, dijital içerik oluşturma ve grup tartışmaları gibi öğrenci merkezli etkinlikler uygulanabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik olarak, edebi eserlerin derslerde nasıl etkili bir şekilde kullanılacağına yönelik atölye çalışmaları düzenlenebilir.

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1), 540-576.*

DOI. 10.51460/baebd.1623605



Kaynakça

- Alptekin, M. ve Alptekin, T. (2023). Çocuk Romanlarında Cumhuriyet ve Atatürk İletileriyle İlgili Tespitler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12*(Özel Sayı), 20-31. <https://doi.org/10.33206/mjss.1353106>
- Ata, B. (2000). Tarih öğretiminde bir araç olarak tarihi romanlar. *Türk Yurdu, 153*, 158-166.
- Bacak, S. (2008). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenenlerin akademik başarı ve yaratıcılıklarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Celal Bayar Üniversitesi.
- Beatty, J. J. and Pratt, L. (2003). *Early literacy in preschool and kindergarten*. Merrill Prencite Hall.
- Bohlin, K. E. (2005). *Teaching charecter education through literature*. Routledge Falmer.
- Bowen, G.A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem.
- Calp, Ş. ve Calp, M. (2019). Küçük Kara Balık ve Küçük Prens kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki temel beceriler, değerler ve 4. sınıf kazanımları açısından incelenmesi. *In International Symposium on Innovative Approaches in Scientific Studies (ISAS)*, 61-69.
- Cates, L. A. (2008). The Kaleidoscope of Life: Story as Vital For Values Education. *Christian Perspectives in Education, 2*(1), 1-15.
- Davis, S. J. and Hunter, J. (1990). Historical novels: A context for gifted student research. *Journal of Adolescent and Adult Literacy, 33*(8), 602-606.
- Demir, S. B. (2011). *Sosyal bilgiler öğretim programına göre tasarlanmış hikâyelerin etkililiği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi.
- Denli Abeş, M. (2024). Şermin Yaşar ve İlber Ortaylı'nın Cumhuriyet'in İlk Sabahı adlı kitabının kök değerler açısından incelenmesi. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi, 5*(4), 345-362. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.1169>
- Deveci, H., Belet, D. ve Türe, H. (2013). Dede korkut hikâyelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(46), 294-321.
- Dolmaz, M., ve Kaya, E. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğrenci Görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3*(1), 54-67.
- Eker, C. ve Yıldırım, K. (2017). Değerler eğitimi açısından Ziya Gökalp' e ait "Altın Işık" adlı eserin incelenmesi. *Karalmas Eğitim Bilimleri Dergisi, 5*(1), 30-38.
- Erdal, K. (2009). Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 17*, 1-18.
- Erdal, K. ve Eğridere, Z. Z. (2018). Çocuk kitaplarında Çanakkale Savaşı. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 6*(15), 92-110.
- Gögebakan, T. (2004) *Tarihsel roman üzerine*. Akçağ.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Palet.
- Harris, K. and Austin, P. (2000). Voices from America's past: Historical novels and audiobooks. *Book Links, 10*(1), 22-24.
- Hökelekli, H. ve Gündüz T. (2007). *Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğilimleri*. Değerler Eğitimi M.
- Karagöz, B. (2018). Resimli çocuk kitaplarında gözden kaçan bir alan: İleti sorunsalı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(68), 1765-1787. <https://doi.org/10.17755/esosder.420416>
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5*(3), 463-477.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies, 6*(1), 1398-1412, <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2191>
- Karatay, H., Destebaşı, F. ve Demirbaş, M. (2015). Çocuk edebiyatı ürünlerinin 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin karakter gelişimine etkisi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (ÖS)*11, 123-140.

Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16*(1), 540-576.

DOI. 10.51460/baebd.1623605



- Keklik, S. ve Kuru, H. (2016). Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (10), 217-237.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2006). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Pegem Akademi
- Kıymaz, M. S. (2010). Millî hafıza açısından kahramanlık hikâyeleri: 'İleri Yavrutürk' dergisi örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 103- 117.
- Kolaç, E., ve Özer, H. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2629-2655.
- MEB. (2024). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli. <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programsos4567Onayli.pdf>
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage
- O'Sullivan, S. (2004). Books to live by: Using children's literature for character education. *The Reading Teacher*, 57(7), 640-645.
- Oğuzkan A. F. (2013) *Çocuk edebiyatı*, Anı.
- Özdemir, M. ve İdi Tulumcu, F. (2017). Değerler eğitiminde edebi eserlerden yararlanma: Fatma Aliye'nin Muhadarat romanı örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 7(4 ÖS), 720-729. <http://dx.doi.org/10.19126/suje.377548>
- Özen, B. (2022). Göç ve mültecilik konularını işleyen resimli çocuk kitapları. *İmgelem*, 6(11), 517-538.
- Öztürk, C., Keskin, S. C., ve Otluoğlu, R. (2014) *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Pegem.
- Pakdemirli, M. N. (2009). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde hikâye kullanımı. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 170-395.
- Purbani, W. (2009). The role of children's literature in developing multicultural literacy. *International Seminar of Multiculturalism and Education: Unity and Harmony in Diversity*. Indonesia: Yogyakarta State Uni.
- Safran, M. ve Ata, B. (1998). Okul dışı tarih öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 87-94.
- Seçgin, F. ve Kapan, A. (2020). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında önerilen edebî ürünlerin öğrenme alanlarında yer alan değerler açısından incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 1480-1498.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem.
- Şimşek, A. (2006). Bir öğretim materyali olarak tarihsel romana yönelik öğrenci ve öğretmen görüşleri. *The Turkish Journal of Educational Technology*, 5(4), 73-81.
- Şimşek, A. (2009) Sosyal bilgiler derslerinde bir öğretim materyali olarak edebi ürünler, Edt. Mustafa Safran, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde, ss. 389-412. Pegem Akademi.
- Tarhan, N. (2017). *Değerler psikolojisi ve insan, güzel insan modeli*, Timaş.
- Tulumcu, F. İ. (2015). *Güncel çocuk kitaplarında yer alan değerler* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Uzmen, S. ve Mağden D. (2002). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *Atatürk Eğt. Fak. Eğitim Bilim. Der.*, 15,193-212.
- Üstündağ, A. (2017). 8-10 yaş çocuklarına yönelik çocuk kitaplarının değerler açısından incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 62, 1-10.
- Yaşar, Ş., ve Ortaylı, İ. (2023). *Cumhuriyet'in ilk sabahı*. Kronik Kitap.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yıldırım, İ. E. ve Dinç, S. (2017). Türkiye'de en çok okunan çocuk kitaplarının yeterlilik analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1477-1490.
- Yükselen, A. (2013). Yaş gruplarına göre çocuk kitapları. Edt. Mübeccel Gönen. *Çocuk edebiyatı* içinde. Eğiten K.
- Zivtçi, F. (2005). *Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Utkugün, C., Erdoğan Yapıcı, K. ve Ortak, Ş. (2025). Cumhuriyetin İlk Sabahı kitabının sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(1), 540-576.